

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Marika Samulin

MÄNGU- JA ÕPPERADA VANEMUISE PARGIS 2,5-3,5AASTASTELE LASTELE

bakalaureusetöö

Juhendaja: Marianne Olbrei

Läbiv pealkiri: Naerumaa õpperada

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Marianne Olbrei (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees: Irja Vaas (mag)

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2015

Mängu- ja õpperada Vanemuise pargis 2,5-3,5aastastele lastele

Resümee

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli luua Tartu Naerumaa lasteaiale mängu- ja õpperada Vanemuise parki ja koostada õpetajale abimaterjal tegevuste läbiviimiseks mängu- ja õpperajal ning saada ekspertidelt tagasiside koostatud õpperaja ja õpetaja tööjuhendite ning laste töölehtede (Lisad 1-17) sobivuse kohta. Õpetajate tööjuhendites on välja toodud soovituslikud ülesanded, jutud, luuletused, liisusalmid, mängud, laulud ja kunstitegevused. Abimaterjali koostamisel toetuti „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava“ (2008) ja „Tartu Lasteaed Naerumaa õppekava“ (2014) õppe- ja kasvatuseesmärkidele.

Koostatud abimaterjali hindasid viis eksperti, kes kõik töötavad Tartu linna lasteaedades õpetajatena. Ekspert hinnangute tulemustes ilmnnes, et koostatud mängu- ja õpperada ja abimaterjalid on õpetajale vajalikud ning abiks tegevuste planeerimisel ning läbiviimisel. Ekspertide soovitustest lähtuvalt tehti koostatud materjalides mõningad muudatused.

Märksõnad: õpperada, mäng, looduskeskkond.

Game and learning train in Vanemuise park for 2,5-3,5years of age children

Summary

The aim of this bachelor thesis was to create a game and learning trail in Vanemuise park for Tartu Naerumaa kindergarden and to develop support materials for teachers to carry out activities on the game and learning trail, and to receive feedback from the experts about the teachers' work instructions and the suitability of children's worksheets (Extras 1-17).

Teachers' work instructions indicated recommended exercises, stories, poems, verses, games, songs and artistic activities. Creating the support material was based on „National curriculum for pre-school institutions“ (2008) and „Tartu Naerumaa Kindergarden curriculum“ (2014) for study and educational purposes.

The created support material was rated by five experts who all work in Tartu city kindergardens as teachers. The result of the expert estimations showed that preparation of game and learning trail, as well as the support materials for teachers, is necessary and helpful in planning and conducting children's activities. With the reference of the experts, some changes were made in the support material for teachers.

Keywords: learning trail, game, natural environment.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
<i>Looduskeskkonna mõju lapse arengule.....</i>	4
<i>Mängu- ja õpperada.....</i>	6
<i>Õpperaja mõiste ja tähtsus.....</i>	6
<i>Õpetaja roll õpperajal.....</i>	7
<i>Õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade lõimimine mängu- ja õpperajal.....</i>	7
<i>Aastaajad ja tähtpäevad õpperajal.....</i>	11
<i>Tehiskeskond.....</i>	12
<i>Mäng õpperajal.....</i>	13
<i>Mängu- ja õpperaja eesmärgid ja uurimusküsimused.....</i>	14
<i>Tartu Lasteaed Naerumaa mängu- ja õpperaja loomise põhimõtted.....</i>	15
<i>Tartu Lasteaed Naerumaa mängu- ja õpperaja kirjeldus.....</i>	16
Metoodika.....	17
<i>Valim.....</i>	17
<i>Mõõtevahendid.....</i>	18
<i>Protseduur.....</i>	18
Tulemused ja arutelu.....	18
Tänuõnad.....	24
Autorsuse kinnitus.....	24
Kasutatud kirjandus.....	25
Lisad	

Sissejuhatus

Lapse huvi teadmiste järele on seotud tema igapäevaste vajadustega ja seetõttu tuleb looduskeskkond tuua lastele lähemale, et võimaldada neil kogemuste põhjal õppida (Timoštšuk, 2010). Õuesõppe keskkond võimaldab lapsel areneda kognitiivselt, keeleliselt, emotsionaalselt, sotsiaalselt ja füüsiliselt (Bilton, 2010). Selleks, et õppida hindama looduskeskkonda, on hea kokku puutuda eheda loodusega, mis pakub palju erinevaid võimalusi ja olukordi, kus saab mängu ja õppimise kaudu panna last mõistma looduses toimuvaid protsesse ja tagada keskkonna tunnetamist kõigi meelte ja tajude kaudu (Ernst & Tornabene, 2011; Ramesh & Kumar, 2010). Lapsed õpivad kõige paremini oma loomulikus keskkonnas ja seetõttu on neile parim õppimisviis läbi mängu (Gross, Kivilo & Ugaste, 2010). Mida rohkem on lapsel võimalik loovaid mängida, improviseerida ja seda koos kaaslastega, seda parem, sest mängides õpib laps tunnetama ennast ja maailma enda ümber ning arendab mängu kaudu iseennast (Saarso, 2013).

Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja läbiviimisel tuleb arvestada laste individuaalsete omaduste ja eripäradega. Õpetaja ülesandeks on last suunata ja luua arenguks sobiv keskkond (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008; Peterson, Suur & Õun, 2010). Lapsed õpivad ümbritsevat maailma ja looduskeskkonda tundma täiskasvanute abiga. Laps peab mõistma, et looduses toimub samasugune elu, nagu inimeste maailmas (Timoštšuk, 2010).

Selle bakalaureusetöö eesmärgiks on luua Tartu lasteaiale Naerumaa Vanemuise parki mängu- ja õpperada. Töö autor töötab nimetatud lasteaias õpetajana. Lasteaia läheduses asub Vanemuise park, mis pakub mitmekesiseid võimalusi loodust paremini tundma õppida. Lasteaial endal puudusid mängu- ja õpperada ning abimaterjalid tegevuste jaoks pargis. Selle lünga täitmiseks tekkis idee koostada mängu- ja õpperada 2,5-3,5aastastele lastele, mis tutvustab kodukoha loodust ning õpetab märkama muutusi looduses. Toetudes eelnevale luuakse abimaterjal, mis sisaldab tegevusi ja tööjuhendeid õpetajale ning töölehti lastele, samuti tähtpäevadega seotud mängu erinevatel aastaegadel.

Looduskeskkonna mõju lapse arengule

Esimesed kolm eluaastat on lapse arengus väga olulised ning mõjutavad suuresti tema edaspidist elu, sest siis toimub kiireim areng ning luuakse sotsiaalsete suhete baas. Tähtis on luua usalduslikud suhted lähedaste inimestega, sest varajased kogemused ümbruskonna ja teiste lastega annab aluspinna tulevikuks ja mõjutab lapse sotsiaalset valmidust. Last tuleb suunata suhtlema ja näidata talle igat kontakti võimalust positiivsena (Keltikangas-Järvinen,

2013). Lapse ja õpetaja vaheline positiivne kliima on oluline lapse sotsiaalsele arengule, sest siis saab alguse lapse ja õpetaja koostöö ning seeläbi saab tagada lapsele kindlustunde (Kuusik, 2007; Tropp & Saat, 2008).

Sotsiaalsus kujuneb lapse elu jooksul erinevate tegurite kaasmõjul ning varem kogetu põhjal. Mõjutavateks teguriteks on last ümbritsev keskkond ja isiksuseomadused ning vanusega kaasnevad kogemused ja omadused. Sotsiaalsete oskuste kujunemisel aitavad kaasa ka lapse eakaaslased, kellega ta suhtleb ning see on aluseks tulevikus suhete loomisele. Sotsialiseerumine loob eeldused ühiskonnas hakkama saada ja annab hea vundamendi sotsiaalseks läbisaamiseks ümbritsevate kaaslastega (Keltikangas-Järvinen, 2013; Saarits, 2005).

Armastuse looduse vastu ja tahte looduskeskkonnas olla saab laps siis, kui tal võimaldatakse seal aega veeta. Kui seda ei võimaldata, ei pruugi tal kunagi selle vastu tahet/huvi tekkida (Bullard, 2010). Loodus on õpikeskkond, kus laps saab arendada kujutlusvõimet, leidlikkust ja loovust (Ernst & Tornabene, 2011). Laste areng on tugevalt mõjutatud looduskeskkonnast, sest looduses viibimine stimuleerib lapse terviklikku arengut (Kosa & Jerman, 2013).

Ernst ja Tornabene (2011) on arvamusel, et õueala on võrreldes siseruumidega vähem struktureeritud. See võimaldab lastel rohkem liikuda ja ümbritsevat visuaalselt uurida. Avarus aitab omakorda luua lisavõimalusi otsuste langetamiseks, probleemide lahendamiseks ja loovaks mõtlemiseks. Regulaarne looduses viibimine parandab motoorsete võimete arengut, vähendab agressiivsust ja parandab keskendumisvõimet (Kosa & Jerman, 2013). Lapsed vajavad võimalusi neid ümbritseva keskkonna uurimiseks ning teadmiste ja oskuste arendamiseks. Väikelaste tasandil tähendab see võimalusi õppida eneseteadvust ja enesekontrolli, arendab austama teiste tundeid, samuti võimalust jälgida ümbritsevat keskkonda (Ernst & Tornabene, 2011).

Loodusõpetuse laiem eesmärk on lastes looduse vastu huvi tekitamine ning looduses toimivate protsesside mõistmine. Selle juures on oluline selgitada, kuidas ja miks asjad toimivad, sest lapse silmaring laieneb seoses uute objektidega, millega ta õues kokku puutub (Timoštšuk, 2009). Laste jaoks on tavaliselt looduskeskkonnas olemine huvitav, kuna see annab neile võimaluse õppida loomulikult teel, avastades iga kord midagi uut. Väikesed lapsed alles õpivad kõike ümbritsevat mõistma läbi selle tunnetamise (Bilton, 2010; Dahlgren & Szczepanski, 2006). Laps õpib looduses kiiresti kohanema ja mõistab, mida saab vaadata, katsuda, nuusutada. Tähtis on tekitada lapses huvi ümbritseva keskkonna suhtes ja võimaldada lastel huvitavat informatsiooni kätte saada (Grahn, 2009). Mida rohkem lapsele

looduses toimuvat selgitatakse läbi praktiliste näidete, seda paremini nad sellest aru saavad (Timoštšuk, 2005).

Õuetegevused tuleb valida vastavalt ilmale ja võimaluse korral ka vihmaga õues viibida ja mõni sobiv tegevus planeerida (Raadik, 2009). Lapsed, kes saavad rohkem looduses olla, on tervemad, kui need kes rühmaruumis viibivad (Brügge, Glantz & Sandell, 2008). Kõik, kes on jälginud lapsi mängimas, on märganud, et neid ei häiri ilmastikutingimused ega vahendite puudumine, nende jaoks on oluline väljas mängida (Bilton, 2010). Selleks sobib lasteaias läheduses asuv mängu- ja õpperada.

Mängu- ja õpperada

Õpperaja mõiste ja tähtsus. Looduse õpperajad on teatud pikkusega, vaatluspunktidega, märgistatud ning vajaliku informatsiooniga liikumisrajad (Eilart, 1986). Kuid õpperada võib olla ka märgistamata (Kalamees & Kont, 2006). Õpperajal viiakse läbi õppekäike, mille eesmärgiks on ümbritseva looduse tundma õppimine (Timoštšuk, 2010).

Erinevalt tubasest raamatuõppest saab õpperajal ise toimuvat näha, kuulda, puudutada, jälgida, kuidas asjaolud muutuvad (Raadik, 2009). Sellepärast on looduses toimuvat parim õpetada läbi praktilise kogemuse (Dahlgren & Szczepanski, 2006; Timoštšuk, 2010). Ise kogetu põhjal saab laps kinnistada oma teadmised ja mälestused ning seeläbi kujuneb tema looduskäitumine (Brügge et al., 2008). Selleks tuleks teha võimalikult palju õppekäike vabas looduses, et erinevaid puid-põõsaid ja teisi taimi avastada ja tundma õppida (Timoštšuk, 2010), kuna looduslikud õppekäigud pakuvad lõputult avastust ja kogemusi (Saarso, 2013).

Õuetegevused ning liikumine on kasulik laste tervisele, õppimisele, koordineerimisvõime arengule (Brügge et al., 2008). Loodust käsitlevad teemad võiksid olla võimalikult vabad, et arendada lastes loovat mõtlemist. Vaba mõtlemise kaudu saab laps areneda ja ta saab ülesandeid vastavalt oma soovile täita. Näiteks looduses on võimalik korjata looduslikke materjale, mida annab hiljem kasutada lastega õppetöö läbiviimisel ning laste vaba tegevuse juures (Saarso, 2013). Vee, liiva, mulla ja lumega saavad lapsed ise oma mängu kujundada ja õppida sellest kogemusest. Mitmesugused tegevused pakuvad igakülgeid võimalusi lastele loodust avastada (Raadik, 2009; Saarso, 2013).

Iseloomuliku õpitegevusena loodusteemade käsitlemisel kasutatakse katset ja vaatlust. Katse puhul tekitatakse kaks võimalust, mille läbi asjaolusid või objekte uuritakse. Läbi selle kontrollitakse oletust või saadakse uusi teadmisi. Vaatluse kaudu õpitakse keskenduma asjade vormile, värvile, lõhnale või olemusele, näiteks: kas päike paistab või mitte? Läbi vaatluse õpib laps keskkonda tajuma (Timoštšuk, 2005).

Õpetaja roll mängu- ja õpperajal. Õpetaja vastutus ja kohustus on avardada laste silmaringi ning pakkuda elamusi, mida laps saaks ise tunnetada ja katsetada (Brügge et al., 2008). Samuti peab looma soodsa õpikeskkonna lapse eale ning tema vajadustele vastavaks. Õpetaja tööks on laste suunamine ja anda vajadusel selgitusi erinevate loodusnähtuste kohta. Mida rohkem laps looduses viibib, seda enam ta õpib ja seda rohkem on tal küsimusi, mille abil ta kujundab oma suhtumist ja arvamust (Raadik, 2009; Timoštšuk, 2010). Õpetaja on lastele eeskujuks õppimise ja arenemise protsessi jooksul. Lapsed matkivad õpetaja käitumist ja võtavad kergesti omaks tema seisukohad. Seega on oluline lapsi õigesti suunata ja anda neile omale võimalus katsetada ja proovida ning arendada oma teadmisi. Tähtis on laste tunnustamine õppetööl, mis annab positiivse hoiaku ja sisendab suuremat huvi teadmiste järele (Timoštšuk, 2010).

Õpetaja peab teadma, et ta ei tohi teha loodusteemasid käsitledes terminikasutuse vigu, kuna nii võib lastel tekkida asjast vale arusaam. Seetõttu peab õpetaja õpetatavad teemad lasteni tooma ja neid ise ka hästi valdama ning on oluline lastele asju õigesti sõnastada, seletada lühidalt ja konkreetselt (Szczepanski, 2009; Timoštšuk, 2010). Õuetegevused sõltuvad paljuski sellest, kuidas õpetaja suhtub lastesse ja milline on tema käitumisviis (Brügge et al., 2008). Saadud kogemustest ja emotsioonidest kujuneb laste edaspidine suhtumine loodusnähtustesse (Gustavson, 2004).

Vahetu kokkupuude loodusega mõjub hästi laste arengule ning ümbritseva tundmaõppimise kaudu omandab laps sõnavara ning laiendab silmaringi (Dahlgren & Szczepanski, 2006; Timoštšuk, 2009). Kuid vaatamata kõigele heale, mida õues on pakkuda, ei tohi jätta lapsi järelvalveta. On asju, mis on laste jaoks ohtlikud, seepärast vajavad nad eeskujut, et aru saada, mida võib teha ja mida mitte (Bilton, 2010).

Lapse kognitiivsete oskuste kujunemisel on probleemiks tähelepanu puudumine. Õpetaja saab erinevate mängude ja tegevustega lapse tähelepanu suunata ja õpetada last püsivamalt tähelepanu koondama kindlale tegevusele (Kuusik, 2007). Samuti on õpetaja ülesanne õpetada lapsi arendama oma füüsilisi võimeid, et nad õpiksid suunama oma energia nõuetekohasesse tegevusse (Serpentino, 2011).

Õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade lõimimine mängu- ja õpperajal. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on kirjas, et „õppe- ja kasvatustegevus seob tervikult lapse elust ja ümbritsevast keskkonnast tulenev temaatika ... Õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel ja korraldamisel lõimitakse järgmisi tegevusi: kuulamine, kõnelemine, ... vaatlemine, uurimine, ... ning mitmesugused liikumis-, muusika- ja kunstitegevused“ (§16).

Lõimimine teiste valdkondadega aitab muuta tegevused mitmekülgseks ja huvitavamaks (Kala, 2008). Seda on võimalik teha igas ainevaldkonnas ning õppe- ja kasvatustegevuses, terve aasta vältel (Tärn, 2010). Järgnevalt on välja toodud valdkonnad, mida lõimitakse mängu- ja õpperajal valdkonnaga „Mina ja keskkond“.

Valdkond „Keel ja kõne“. Tärn (2010) toob välja, et tegevused looduses aitavad lapsel oma emotsioone keeleliselt arendada. Emotsioonid on sotsiaalse suhtlemise vorm, mille kaudu lapsed väljendavad oma tundeid. Lapsed õpivad ka teiste kaaslaste emotsioone märkama ja mõistma ning arenevad seeläbi sotsiaalselt. Emotsionaalne turvatunne on oluline terve isiksuse ja tundemaailma kujunemisel. Selle loomisel aitab kaasa kindla ja turvalise elukeskkonna loomine ning teatava rutiini tekitamine (Tropp & Mägi, 2008).

Kuna looduses olles tekib lapsel küsimusi, siis selle kaudu toimub mitmesuguste nähtuste, nimetuste ja objektide õppimine. Oluline on selleks luua suhtlusvahekord lapse ja täiskasvanu vahel. Kõne arengule on abiks ka õppevahendid ja mänguasjad, mis toetavad lapse keelelist arengut (Padrik & Hallap, 2008). 2-3aastase lapse peamiseks suhtlusviisiks on dialoog (Seero, 2007). Rääkimine on praktiline tegevus, mida õpib vaid seda praktiseerides (Kivi & Sarapuu, 2005). Laste kõne arengus on oluline keskkond, milles laps eelnevalt kõnet kuuleb ning õpib, sest laps omandab kiirelt täiskasvanult kuulnud kõnemaneeerid (Seero, 2007).

Mängu- ja õpperajal on võimalik teema käsitlemiseks kasutada erinevaid luuletusi, liisusalme ja muinasjutte. Vaher (2010) on arvamisel, et „liisusalmi lugemine aitab leida riimuvaid sõnu, teritab tähelepanu, arendab mälu ja mis peatähis – lahendab ummikseisu, seda ka sõprade vahel“ (lk 65). Lapse kõne arendamisele ja eneseväljendusoskusele aitab kaasa liisusalvide lugemine. Sellest lähtuvalt on üheks abimaterjali osaks erinevad liisusalvid, mida on võimalik mängu- ja õpperajal lugeda. Liisusalme on võimalik lugeda ka liikumismängude ajal, kui on vaja välja selgitada juhtmängija (Jakobson & Talinurm, 2009).

Lugude lugemisel või jutustamisel tuleks arvestada loo kestusega, et lapsed ära ei väsiks. 2-3aastasele lapsele võiks loo kestus olla viis kuni seitse minutit. Loo lõppedes tuleks mõisted lahti seletada ning küsida küsimusi teema kohta (Niiberg & Linnas, 2007). Arutlev vestlus eeldab probleemi lahendust ning suunab lapsi mõtlemisele ja lahenduste leidmisele. Sellega koos areneb ka sõnavara ja väljendusoskus (Kivi & Sarapuu, 2005).

Valdkond „Matemaatika“. Matemaatika ümbritseb meid igal pool ning seda on lihtsam õppida kasutades erinevaid aistinguid (Sikka, 2009). Väikelastega matemaatiline õppimine peab toimuma läbi lastele huvipakkuva tegevuse või mängu. Õpetaja roll on tekitada lastes huvi matemaatika vastu ja luua soodne ja eakohane õpikeskkond (Palu, 2008). Looduses leiab palju vahendeid ja võimalusi, et laps õpiks looduslike vahendite abil eristama erinevaid

kujundeid ning loendama, võrdlema ja järjestama (Timoštšuk, 2005; Tärn, 2010). Mängu- ja õpperajal saab lastele tutvustada sõnade „suur“ ja „väike“ sisu. Selleks tuleb lastele esialgu näidata erineva suurusega taimi, näiteks puu ja põõsas. Tagasiside saamiseks tuleb lasta lapsel leida ise midagi, mis on suur ja väike, näiteks erineva suurusega lehed.

Valdkond „Kunst“. Loovat tegevust peetakse lapse arengu seisukohalt oluliseks, sest loova tegevuse kaudu areneb lapse isiksus ning see aitab kaasa mõtlemisvõime arenemisele (Vahter, 2008). Laps õpib looduses tundma ja kasutama värve ning õpetaja ülesandeks on julgustada lapsi väljendama oma tundeid ja emotsioone kunstivahendeid kasutades (Timoštšuk, 2005).

Kunstiline tegevus annab lapsele tegemis- ja loomisvabaduse. Kunstitegevus esimestel eluaastatel ei vaja suunamist, neile tuleb võimaldada luua kunsti oma äranägemise järgi (Vahter, 2008). Mängu- ja õpperajal on võimalik koguda erinevaid looduslikke materjale, näiteks lehed, oksad, tõrud, mida saab hiljem kunsti tegevuses kasutada. Samuti saab tutvuda erinevate värvidega, mida looduses võib näha ning katsetada nende kasutamist. Lastel on võimalik vaatluspunktides täita töölehti.

Valdkond „Muusika“. Lasteaias luuakse alus lapse muusikalisele haridusele, mis peaks toetama üldist haridust ning vastama eale ja laste huvidele. Juba väiksest peale õpetatakse lapsi laulma ja muusikat kuulama. Loodust tundma õppides kuuleb laps helisid, mis tekitab emotsioone ning aitab kaasa loodusteemade omandamisele, nii õpib laps muusika kaudu väljendama emotsioone (Muldma, 2008). Tärn (2010) on samuti arvamusel, et helid looduses panevad last kuulama ja mõtlema ning see aitab lastel ennast väljendada. Muusika kaudu arendatakse lastel ka keskendumis- ja kuulmisvõimet. Et kuuldut järgi laulda, peab laps palju keskenduma, kuulama, meelde jätma ja ette kandma. Seega saab muusika abil arendada erinevaid võimeid (Muldma, 2008).

Valdkond „Liikumine“. Liikumine on tegevus, mis aitab kaasa lapse minapildi kujunemisele (Timoštšuk, 2005). Mina kujunemisel tekivad erinevad emotsioonid, mille valitsemine on lapsele raske, mõistmatu ning selles tuleb teda suunata-õpetada (Keltikangas-Järvinen, 2013). Kaheaastane kujundab oma minapilti läbi isetegemise, mille juures on oluline täiskasvanu abi ja tugi. Lapse soovi ise tegutseda tuleb aktsepteerida ja positiivselt suunata. Laps õpib mina kaudu tunnetama ümbritsevat keskkonda (Saarits, 2008).

Liikumine kuulub lapse igapäeva elu juurde. Läbi liikumise õpib laps tunnetama enda keha ja keskkonda enda ümber ning õpib looduses ohte tajuma ja neid vältima (Timoštšuk, 2005). Võimalusel peaks laps palju liikuma, sest see mõjub soodsalt isiksuse arengule ning

kui seda toetab pidev tegevus, siis on see oluline ka liikumistaju arendamisele (Karvonen, 2003; Oja, 2008).

Liikumine on lapse jaoks esmatähtis, kuna selle kaudu õpib laps tundma ja avastama maailma. Lapse liikumisvajadus on pidev ning seetõttu tuleb lapsele võimaldada regulaarselt füüsilist tegevust (Seppel, 2005). Probleeme laste füüsilises arengus saab ennetada liikumismängude abil (Palm, 2005). Liikumismängu eesmärk on suurendada füüsilist aktiivsust ja kõige efektiivsem on seda harrastada õues (Raadik, 2009). Oluline on, et füüsilised tegevused valitakse vastavalt laste eale ning sealjuures arvestatakse ka individuaalseid vajadusi (Ernst & Tornabene, 2011). Õues mängitavate mängude puhul võib lisana kasutada käepäraseid vahendeid, et arendada läbi liikumise ka lapse silmaringi (Palm, 2005).

Väikeste laste puhul on oluline kehaline kontakt, mille kaudu ta õpib tundma ja tunnetama maailma (Seero, 2007). Kehaline aktiivsus suurendab nii laste mälu kui ka tähelepanu (Becker, McClelland, Loprinzi & Trost, 2013). Mida huvitavam ja mitmekülgsem on tegevus, seda paremat mõju avaldab see lapse mõtlemisvõimele ja vaimsele tegevusele, sest liikumine stimuleerib ajutegevust ja annab lapsele paremad eeldused edukaks mõtletegevuseks (Seppel, 2005).

Väikelastel, kes mängivad looduskeskkonnas, on paremad tulemused motoorsete oskuste arendamisel, tasakaalus ja koordineerimisel. See võib olla tingitud füüsilisest väljakutsest ja sellest, et looduslikes tingimustes toimuvad tegevused on mitmekesised, näiteks ronimine ja jooksmine (Ernst & Tornabene, 2011). Vabas looduses ei ole piiranguid tantsimise, jooksmise, hüppamise ja mängimise jaoks. Kuid selleks tuleb tagada lastele piisav ruum ning turvaline keskkond (Palm, 2005).

2–3aastaselt toimub liigutusoskuste kujunemine, mida mõjutab ümbritsev keskkond ja kaaslased. Põhiliigutused on omandatud ja neid kasutatakse mängudes, jooksmisel ja teistes tegevustes. 2–3aastaselt on lapsed kergesti mõjutatavad ja võivad liigutusi ümber kujundada vastavalt ümbritsevas keskkonnas nähtule (Seppel, 2005).

Tegevused mängu- ja õpperajal võimaldavad lõimida erinevaid õppe- ja kasvatusetegevuste valdkondi. Valdkond „Mina ja keskkond” sisuks on lisaks looduskeskkonnale ka sotsiaalne- ja tehiskeskkond (Koolieelse lasteasutuse..., 2008), mille teemasid saab käsitleda ka mängu- ja õpperajal. Näiteks võib rääkida eesti rahva tähtpäevadest ja pühadest, aastaajalistest muutustest.

Aastaajad ja tähtpäevad õpperajal. Mängu- ja õpperajal saab lastega käia erinevatel aastaegadel, sest igal aastaajal toimuvad muutused looduses, mida laps saab jälgida. Sügisene õpperada toob kaasa värve ja muutusi looduses ning pakub uutmoodi avastamisrõõmu värviliste lehtede ja erinevate sügisandide poolest. Lasteaias võib korraldada sügisnäitusi, kuhu lapsed saavad tuua puu- ja juurviljadest kompositsioone ning järjest värvilisemaks muutuvad lehed pakuvad samuti silmailu näitusel (Kalamees & Kont, 2006; Vienola, 2003).

Talv on vaikuse ja puhkuse aeg. Samas pakub ka talv vaatamisilu ja mitmesuguseid õppimisvõimalusi looduses. Õpperajal on võimalik vaadelda raagus puid, mille võrad on talvel hästi nähtavad ja võrreldavad. Lumi ja jää pakuvad vaatamisrõõmu nii puudel-põdsastel kui veekogudel, sest külmunud veekogu pakub palju vaatamist, kuna veealused taimed on külmunud ja paistavad läbi jääklaasi erilistena (Kalamees & Kont, 2006).

Kevadel on õpperadadel palju vaadata, kuulata ja õppida, sest kevad on looduses tärkamise aeg ning õpperajal on võimalik õpetada lihtsamaid putukaid. Lume sulamine annab iga päev uutmoodi vaate ja elamuse. Suvi pakub looduses värvikirevust, siis on võimalik näha erinevaid putukaid ja linde. Võimalusel võiks korraldada õppekäigu mõne väiksema veekogu juurde, mis pakuks lastele uut avastamisrõõmu (Kalamees & Kont, 2006). Oluline on lapsele selgitada sügiseid, talviseid, kevadisi ja suviseid tegevusi ning rahvuslikke traditsioone (Vienola, 2003).

„Rahvuslike traditsioonide ning pärimuse austamine ja jätkamine seob meid tugevalt eelnevate põlvete külge, aitab mõista ja paremini väärtustada esivanemate unistusi, pürgimusi ja kogemust ...” (Vaher, 2010, lk 63). Töö autor on valinud tuntumad ning lasteaias peetavad rahvakalendri tähtpäevad ja pühad. Sügisel peetavad tähtpäevad on mihkclipäev (29. september), mardipäev (10. november) ja kadripäev (25. november). Talvise tähtpäevade hulka kuuluvad jõulud (24.–26. detsember) ja vastlapäev, mis on liikuv püha. Kevadel on lihavõtted, mis on samuti liikuv püha. Pidupäevad, mida lasteaias tähistatakse, on isadepäev (novembri teine pühapäev), sõbrapäev (14. veebruar), mis on sisse toodud mujalt maailmast, vabariigi aastapäev (24. veebruar) ja emadepäev (mai teine pühapäev). Mängu- ja õpperajal on võimalik neid traditsioone tähistada mitmesuguste tegevustega, näiteks on välja toodud abimaterjalid soovituslikud jutud, luuletused, liisusalmid, mängud ning laulud. Samuti tuleks lastele selgitada tähtpäevade algset tähendust, kombeid ja traditsioone (Vienola, 2003).

Sotsiaalne keskkond on lapse kasvatuses alustala, mille põhjal kinnistub lapse ettekujutus teda ümbritsevast kultuurist ja keskkonnast (Vienola, 2003). Tähtpäevad, tavad ja rahvakalender on oluline lastele. Tähtis on neile varakult anda edasi varasemate põlvkondade

traditsioone ja tõekspidamisi. Oluline on lasteaias tähistada rahvakalendri tähtpäevi ja tegeleda neil päevadel kohaste tegevustega. Lapsed omandavad kiiresti nende tähtpäevade erilised kombed ja võtavad need omaks ka tulevikus (Laasik et al., 2009).

Samuti on oluline väärtustada ka rahvapärimust ja tuua see lastele arusaadavasse keelde. Rahvajutud laiendavad lapse silmaringi ja loovad lapsele hea ettekujutuse rahvuslikust keelekasutusest (Müürsepp, 2010). „Traditsioonide elustamine ja igapäevaellu toomine tagab stabiilsuse, loob rahu ja turvalisust sisendava rütmi tõtlikus infoühiskonnas, kaitseb lapse närvisüsteemi, arengut ja tervist. Tulemuseks on rõõmus ning teotahteline laps.“ (Kosemets, 2004, lk 14).

Tehiskeskkond. Õppe- ja mängurajal saab lastele tutvustada ka tehiskeskkonda ning rääkida liiklusest ning ohutust liiklemisest. Objektid, mille kaudu lapsed tehiskeskkonnaga tutvuvad, võivad olla ehitised, hooned, majad, valgusfoorid, aiad, teed ja tänavad. Oluline on lapse jaoks lahti mõtestada objektide tähtsus ja selle tähendus. Samuti tutvustatakse lastele erinevaid ühissõidukeid ja nende vajalikkust ning õpetatakse liikluses nendega arvestama. Pärast tehiskeskkonnaga visuaalset tutvumist saavad lapsed hiljem oma mängudes uuritud objekte jäljendada. Näiteks erinevate materjalidega mängides saavad lapsed ise hooned või maju ehitada (Laasik et al., 2009). Mängu- ja õpperajal saavad lapsed tutvuda ka erinevate sõiduvahenditega, kasutades luuletusi, liisusalme ja mängu. Teadmiste kinnistamiseks saavad lapsed töölehti täita.

Laste liikluskasvatuse kord (2001) ütleb järgmist: „Liikluskasvatus on lasteasutuse ... õppe- ja kasvatustegevuse kohustuslik osa, mille käigus lapsed omandavad üldised teadmised ja oskused ohutuks liiklemiseks“ (§ 5). „Lasteasutuses ... on liikluskasvatuse sisuks jalakäija ... ohutu liiklemise, käitumise ja liikluses toimetuleku õpetamine, lähtudes eelkõige lapse koduümbruse liikluskeskkonnast“ (§ 5). Kõige lihtsam on seda teha, vaadeldes kodukoha ja lasteaija ümbruses olevaid objekte (Laasik et al., 2009).

Liiklusseaduse (2010) järgi peab liikleja olema viisakas ja arvestama teiste liiklejatega ning oma käitumises hoiduma kõigest, mis võib takistada liiklust, ohustada või kahjustada inimesi, ...või keskkonda (§ 16). Ohutu liiklemise õpetamine on vajalik, kui lapsed ise liikluses osalema hakkavad (Laasik et al., 2009). „Lasterühma saatja peab tagama ohutuse ja tal peab olema seljas ohutusvest“ (§ 22), samuti peavad lapsed neid kandma (Kongi 2006; Liiklusseadus, 2010). Vanemate ja õpetajate eeskuju on oluline liikluses, et kujundada lastes õigeid liiklemisharjumusi (Kongi, 2006; Laasik et al., 2009).

Mäng õpperajal. Õppimise sidumine mänguga annab lapsele suure hulga võimalusi aru saada ümbritsevast keskkonnast. Mida vanem on laps, seda rohkem ja kiiremini tema võime õppida ja infot omastada suureneb, kuna ta hakkab uurima ja eksperimenteerima läbi õppimise (Ramesh & Kumar, 2010). Serpentino (2011) on öelnud, et aktiivne mäng on lasteaias tegevuses väga tähtis. Selleks, et lasteaias olevad lapsed saaksid loodust läbi mängu paremini tundma õppida, peab rohkem looduses aega veetma. Aktiivset mängu defineeritakse nagu mängu, mis sisaldab mõõdukat ja jõulist liikumist, näiteks jooksmine, hüppamine (Becker et al., 2013).

Looduskeskkonnas on mäng olulisel kohal, sest looduses muutuvad lapsed rohkem loovamaks, nad näitavad välja rohkem rõõmu, uhkust ja kuuluvustunnet (Bullard, 2010; Kosa & Jerman 2013; Raadik, 2009). Mäng on lapse loomulik igapäevane tegevus, laps õpib ja areneb mängude kaudu, sest kui laps mängib, siis on väga raske eristada mängimist õppimisest (Ramesh & Kumar 2010; Saarso, 2013). Looduskeskkonnas mängides puutub laps kokku uute avastustega, näiteks taimede ja loomadega ning õpib läbi mängu ümbritseva keskkonnaga arvestama (Timoštšuk, 2009).

Õppemängud on olulisemad mängud, mida kasutatakse laste arendamisel ja õpetamisel, nende eesmärk on mängida ja läbi selle anda lapsele ka teadmisi ja oskusi. Last peab juhendama, et tekitada temas huvi mängimise vastu ja suunata teda õige tegevuse juurde. Kui laps tegevust mõistab, mängib mängureegleid arvestades ise edasi (Ugaste, 2005). Mängul on oluline roll ka väärtuskasvatuses ja laste väärtushinnangute kujundamisel. See aitab lastel väljendada oma soovi, tundeid ja vajadusi, mängu kaudu toimub ka lapse sotsiaalne areng, kus ta õpib teiste laste soove ja tundeid hindama ning arvestama ümbritseva keskkonnaga (Gross et al., 2010; Raadik, 2009; Ramesh & Kumar, 2010).

Mängu kaudu õpitakse suhtlemist teiste lastega, nendega arvestamist, samas areneb lapse loovus, mõtlemisvõime ning paraneb keskendumisvõime (Ugaste & Välk, 2009). Kuna mängu käigus suhtlevad lapsed omavahel intensiivselt, siis areneb sel ajal suuresti ka kõne ja keel. Üksteise ja täiskasvanute matkimise käigus areneb sõnavara. Samamoodi toimub ka areng mängus – läbi kõne areneb mäng. Mängud on tihti reaalsest elust ja laps õpib reaalsete kogemuste ning emotsioonide näol, mida ta mängus järele teeb. Läbi mängude areneb keel ja kõne reaalsete kogemuste põhjal (Ernst & Tornabene, 2011; Ugaste, 2005).

Väljas mängimine on hea tervisele, füüsilisele aktiivsusele ja suhtlemisoskuste kujunemisele valmistades nii lapsi ette tulevasteks elukogemusteks ning valikute tegemiseks (Parsons, 2011; Pretty et al., 2009). Laste mängud ja vabaaja tegevused on seotud liikumisega, mis soodustab nende arengut. Liikumistegevused võiksid olla seotud ka

mõtlemisega, mis omakorda kohustab last vaatama, mõtlema ja siis tegutsema (Karvonen, 2003). „Lapse arengut silmas pidades on oluline toetada ja juhendada väikelaste mängu“ (lk 124) ja liikumisvajadust ning luua tingimused, et nad saaksid tegutseda omaette ja koos kaaslastega (Niilo & Kikas, 2008, lk 124; Szczepanski, 2009).

Mängu- ja õpperaja eesmärgid ja uurimusküsimused

Õpperaja eesmärgid tulenevad „Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast“ (2008) ja „Tartu lasteaia Naerumaa õppekavast“ (2014), mille õppe- ja kasvatustegevuse valdkonna „Mina ja keskkond“ eesmärgid on järgmised:

- laps oskab märgata nähtusi ja muutusi looduses;
- laps oskab hoida ja väärtustada loodust;
- laps oskab väärtustada enda ja teiste tervist ning käitub ohutult;
- laps on õues mängides ja õppides tervem, rõõmsam ja sõbralikum (Tartu lasteaed Naerumaa õppekava, 2014).

Raamatus „Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad“ (Laasik et al., 2009) on välja toodud eesmärgid, mis võiksid olla valdkonnas „Mina ja keskkond“ loodusteemade käsitlemisel 3aastase lapse arengu eeldatavad tulemused. Need on järgmised:

- laps oskab nimetada pühadega seotud tegevusi;
- laps nimetab küsimise korral sõidukeid, nagu auto, rong, buss, lennuk, laev;
- laps tunneb rõõmu looduses olemisest;
- laps nimetab osutamise korral muru, lille, puud;
- laps nimetab küsimise korral tuttavaid putukaid, näiteks lepatriinu, sipelgas, mesilane;
- laps tunneb valgusfoori ja selle tulede tähendust punane, kollane, roheline;
- laps teab mõisteid sõidu- ja kõnnitee;
- laps tunneb liiklusvahendeid ja eriotstarbelisi sõidukeid.

Sellest tulenevalt on selle bakalaureusetöö eesmärgid järgmised:

- 1) luua Tartu Naerumaa lasteaiale mängu- ja õpperada Vanemuise parki;
- 2) koostada õpetajate abimaterjali tegevuste läbiviimiseks mängu- ja õpperajal ning töölehti lastele;
- 3) saada ekspertidelt tagasisidet koostatud õpperaja ja õpetajate tööjuhendite ning laste töölehtede (Lisad 1-18) sobivuse kohta;
- 4) teha ekspertide tagasiside põhjal muudatused koostatud tööjuhendites.

Püstitati alljärgnevad uurimusküsimused:

- 1) Kuidas hindavad eksperdid tegevuste sobivust neljas vaatluspunktis?
- 2) Mil määral on koostatud tegevused vastavad ekspertide arvates koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava õppe- ja kasvatustöö eesmärkidele?
- 3) Milliseid muudatusi tuleks sisse viia ekspertide hinnangul abimaterjalides?

Tartu lasteaed Naerumaa mängu- ja õpperaja loomise põhimõtted

Mängu- ja õpperaja ning abimaterjali koostamisel on lähtunud „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava“ (2008) ja „Tartu lasteaed Naerumaa õppekava“ (2014) õppe- ja kasvatusesmärkidest. Töö autor on tutvunud ning eeskujuks võtnud tööjuhendite, töölehtede ning küsimustiku (Lisa 19) koostamisel eelnevate aastate bakalaureusetööd (Ainso, 2012; Kollom, 2011; Must, 2010; Pavlenko, 2014; Ristov, 2012; Tavinof, 2012), mis samuti käsitlesid õpperaja loomist.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on välja toodud koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimise põhimõtted on järgmised:

- „lapse individuaalsuse ja tema arengupotentsiaali arvestamine;
- lapse tervise hoidmine ja edendamine ning liikumisvajaduse rahuldamine;
- lapse loovuse toetamine;
- mängu kaudu õppimine;
- lapse arengut ja sotsialiseerumist soodustava keskkonna loomine;
- lapsele turvatunde, eduelamuste tagamine (§4)“.

Sellest tulenevalt on mängu- ja õpperaja koostamise põhimõtted järgmised:

- mitmekesine loodus;
- õuesõpe;
- lasteaia lähedus;
- jalgsi läbitavus;
- ohutus;
- turvalisus.

Õpperajal liikumiseks jälgime järgmisi reegleid:

- jälgin tänaval liiklust ja kõnnin kõnniteel;
- ei lähe tiigi äärde ise;
- hoidun ohtudest õpperajal;
- loodus on minu sõber, sõbrale ei tee ma haiget;

- kuulun, mida õpetaja räägib.

Reeglid seletatakse lahti enne õpperajale minekut. Näiteks reeglina „loodus on minu sõber“ ja „sõbrale ei tehta haiget“ selgitab õpetaja lastele, mida tohib looduses teha ja mida mitte. Looduses ei tohi puid ja põõsaid lõhkuda, maha- ja vette ei visata prahti. Teisel eluaastal kujunevad lapsel välja vaated, mis on õige ja mis vale. Laps hakkab mõistma, mida võib teha ja mida mitte ning miks. Ta oskab selgitada, miks ei tohi midagi teha ning jagab seda infot kaaslastega (Keltikangas-Järvinen, 2013). Töö autor on koos lastega välja mõelnud reeglid mängu- ja õpperajal käimiseks.

Tartu Lasteaed Naerumaa mängu- ja õpperaja kirjeldus. Mängu- ja õpperada paikneb Tartu linnas, Vanemuise pargis (Lisa 18). Õpperada saab alguse lasteaia õuealalt vaatluspunktiga „Jussi liiklus“ (Lisa 1) ja lõppeb tiigi juures vaatluspunktiga „Tiik“ (Lisa 15). Mängu- ja õpperajal on neli vaatluspunkti, millele on pandud koostöös lastega nimetused (Lisad 1, 5, 10, 15). Vaatluspunktides saab läbi viia erinevaid tegevusi, näiteks lugusid ja liisusalme kuulata, mängida, vaadelda, uurida. Õpperajal saab käia igal aastaajal.

Esimene vaatluspunkt „Jussi Liiklus“ (Lisa 1)

Vaatluspunkt asub lasteaia territooriumil. Selles vaatluspunktis on võimalik õpetada ohutut liiklemist tänaval ning rääkida ohtudest, mis võib liikluses ette tulla. Kui hakatakse lasteaia territooriumilt välja minema, pannakse lastele selga kollased helkurvestid ja seletatakse, milleks see on vajalik liikluses. Pöörata tähelepanu liiklemisele rivis ja tänava ületamisele. Saab tutvustada lastele erinevaid liiklusvahendeid, mida liikluses võib näha. Teadmiste kinnistamiseks saab mängida mitmeid mänge, kuulata lugusid ning täita töölehti (Lisad 2-4).

Teine vaatluspunkt „Tamme Tõnn“ (Lisa 5)

Vaatluspunkt asub Vanemuise pargis. Vaatluspunktis on võimalik lastel tutvuda tammepuuga ning jälgida toimuvaid muutusi erinevatel aastaegadel. Sügisel saab vaadelda lehtede langemist, talvel raagus puud ning kevadel pungade puhkemist ja lehti. Puu jälgimine pika aja jooksul õpetab lapsi looduses märkama muutusi. Lapsed saavad vaadelda, milline on puu tüvi, leht ning vili. Lisaks tammepuu uurimisele saavad lapsed vaadelda põõsast ning võrrelda seda tammega ja tuua välja nende erinevused, tutvuda putukatega, kes elavad põõsaste- ja puude all. Tamme juures saab mänge mängida, luuletusi- ja jutte kuulata võib loendada tõrusid, võrrelda lehtede suurus, värvi ning neist hiljem meisterdada. Õpitu

kinnistamiseks on loodud töölehed (Lisad 6-9).

Kolmas vaatluspunkt „Vahtrapuuke“ (Lisa 10)

Vaatluspunkt asub Vanemuise pargis ja siin tutvuvad lapsed vahtrapuuga ning planeeritakse vaatluspunkti minna ka rahvakalendri tähtpäevadel ja pühade ajal. Lastel on võimalik uurida vahtra lehti ja vilju ning katsuda ja uurida puu tüve. Puu koorest saab teha jäljendi, et hiljem seda vaadelda ja võrrelda teise puu tüvega. Vahtrat võib vaatamas käia erinevatel aastaegadel, et näha muutusi puul. Lastel on võimalik sügisel korjata värvilisi lehti, mida saab hiljem õppetöös või mängus kasutada. Puu läheduses on koht, jooksmiseks ja mängude mängimiseks ning istumiseks, kui õpetaja loeb juttu või luuletust. Läbi tegevuste ja töölehtede (Lisa 11-14) kinnistatakse teadmisi vahtrapuust.

Neljas vaatluspunkt „Tiik“ (Lisa 15)

Vaatluspunkt asub Vanemuise pargis ja tegemist on see tiigiga. Seal on võimalus lastel vaadelda erinevaid veeloomi, tiigi ääres- ja vees kasvavaid taimi. Tiiki on võimalik käia vaatamas eri aastaegadel, et näha milliseks see on muutunud. Tiigi ümbruses on muruplats, kus saab lastega mängida mängu ning õpetaja saab lastele lugeda jutte, luuletusi ja liisusalme. Saadud teemade kinnistamiseks saavad lapsed täita töölehti (Lisad 16-17).

Metoodika

Valim

Tartu lasteaia Naerumaale koostatud mängu- ja õpperada, õpetaja tööjuhendeid ja laste töölehti hindasid 5 eksperti, kes kõik töötavad Tartu linna lasteaedades õpetajatena ja omavad erialast kõrgharidust. Ekspertide tööstaaž lasteaiaõpetajana jäi vahemikku 10-41 aastat. Kõigil viiel eksperdil on omandatud kõrgharidus. Kolm eksperti on oma õpetaja ametiaja jooksul töötanud 2-7aastaste lastega ja kaks eksperti on töötanud 2-3aastaste lastega. Ekspertid valiti metoodikaõppejõudude soovitusel. Ekspertide tööstaažist, ametijärgust ja haridusest saab ülevaate allolevast tabelis 1.

Tabel 1. *Ekspertide andmed*

Eksperti number	Tööstaaž	Ametijärk	Haridus
Ekspert 1	15	Pedagoog-metoodik	Kõrgharidus
Ekspert 2	10	Õpetaja	Kõrgharidus
Ekspert 3	41	Pedagoog-metoodik	Kõrgharidus
Ekspert 4	15	Õpetaja	Kõrgharidus
Ekspert 5	29	Õpetaja	Kõrgharidus

Mõõtevahendid

Mängu- ja õpperaja hinnangu saamiseks kasutati mõõtevahendina küsimustikku (Lisa 19). Küsimustiku koostamisel võeti eeskujuks eelnevate aastate õpperaja teemalised bakalaureusetööd (Alter, 2013; Must, 2010; Pavlenko, 2014). Küsimustikus oli kokku 14 küsimust. Esimeses osas (küsimused 1-5) sooviti teada saada ekspertide eelnevat kogemust õuesõppega, *kui oluliseks peate õuesõpet; kui sageli käite lastega õppekäikudel; kui sageli olete kasutanud töölehti õpperajal/õppekäigul olles; kui sageli olete kasutanud töölehti pärast õpperajal/õppekäigul käimist õpitu kinnistamiseks; kuidas hindate töölehtede vajalikkust 2-3aastastele lastele*. Neli küsimust olid kinnised ja üks poolkinnine, teise küsimuse juures oli lisaks vastusevariandiks *muu*, kus eksperdid said täpsustada. Kuuendas küsimuses tuli mängu- ja õpperaja väidetele anda hinnang, kus oli võimalik vastata variantidega *üldse mitte, pigem ei, nii ja naa, pigem jah, kindlasti*. Seitsmendas küsimus puudutas õpetajate tööjuhendeid, mis sisaldas üheksat väidet, millele oli võimalik vastata variantidega *üldse mitte kuni kindlasti* ning teine pool olid lahtised küsimused (küsimus 8), kus said eksperdid lisada omapoolseid ettepanekuid. Üheksandas küsimuses tuli anda hinnang laste töölehtedele, milles eksperdid andsid hinnangu skaalal *üldse mitte kuni kindlasti* ning lahtised küsimused (küsimus 10). Viimases osas olid küsimused ekspertide taustaandmete kohta (küsimused 11-14).

Protseduur

Viis eksperti andsid hinnangu mängu- ja õpperaja vaatluspunktide, õpetaja tööjuhendite ja laste töölehtedele. Ekspertid hindasid koostatud abimaterjali 2015. aasta aprillis. Kõik eksperdid said tutvumiseks mappi pandud abimaterjali ja küsimustiku. Töö autor viis abimaterjalid ja küsimustikud ekspertidele kohale ning käis küsimustikul isiklikult järel. Koostatud mängu- ja õpperaja ning abimaterjali eksperthinnangu andmine oli vabatahtlik ja anonüümne. Anonüümsuse tagamiseks ei küsitud ekspertide nimesid. Saadud andmeid analüüsiti ja viidi läbi ekspertide poolt soovitatud muudatused.

Tulemused ja arutelu

Esimeses küsimuses uuriti ekspertidelt, kui oluliseks nad õuesõpet peavad. Vastusevariandid oli *täiesti ebaoluline, pigem ebaoluline, ei oska öelda, pigem oluline, väga oluline*. Kõik viis eksperti andsid hinnanguks *väga oluline*. Teises küsimuses uuriti, kui sageli käivad eksperdid lastega õppekäikudel. Võimalikud vastused olid *kord nädalas, 1-3 korda kuus, 1 korda kuus, igal aastaajal 1 kord, üldse mitte, muu*. Üks ekspert valis vastusevariandi

kord nädalas, kaks eksperti valis *1-3 korda kuus*, üks ekspert valis *igal aastaajal 1 kord* ja üks ekspert valis *muu* ja lisas, et alates II poolaastast ning kevadel üritavad 2 korda kuus käia. Kolmandas küsimuses sooviti teada saada, kui sageli eksperdid kasutavad töölehti õpperajal olles. Vastusevariandid nii kolmanda kui neljanda küsimusele olid *mitte kunagi*, *harva*, *enamasti*, *alati*. Kolm eksperti kasutavad töölehti õpperajal *harva*, üks ekspert *enamasti* ning üks ekspert *mitte kunagi*. Neljandas küsimuses uuriti, kui sageli eksperdid kasutavad töölehti pärast õpperajal käimist õpitu kinnistamiseks. Neli eksperti kasutavad õpitu kinnistamiseks töölehti *enamasti* ja üks ekspert *harva*. Viiendas küsimuses uuriti ekspertidelt, kuidas nad hindavad töölehtede vajalikkust 2-3aastastele lastele. Võimalikud vastused olid *täiesti ebavajalikud*, *pigem ebavajalikud*, *ei oska öelda*, *pigem vajalikud*, *väga vajalikud*. Kaks eksperti pidasid töölehti *pigem ebavajalikuks*, kaks eksperti *pigem vajalikuks* ning üks ekspert *väga vajalikuks*. Antud küsimuste põhjal võib järeldada, et eksperdid peavad õuesõpet oluliseks. Enamasti kasutavad eksperdid õpitu kinnistamiseks pärast õpperada töölehti ning on arvamusel, et 2-3aastastele lastele on töölehed pigem vajalikud.

Teises osas sooviti teada saada ekspertide hinnanguid mängu- ja õpperajale. Ülevaate tulemustest on esitatud tabelis 2.

Tabel 2. *Ekspertide hinnangud mängu- ja õpperajale*

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpperaja vaatluspunktide nimed on huvitekitavad.				2	3
Õpperaja vaatluspunktide tegevused on lõimitud.				1	4
Õpperajal saab omandada uusi teadmisi rahvakalendri tähtpäevadest ja pühadest.				3	2
Õpperajal saab ümbritsevat tundma õppida läbi erinevate meelte.				2	3
Õpperajal õpib laps märkama looduses toimuvaid muutusi erinevatel aastaegadel.				1	4
Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekesisemaks muuta.				1	4
Õpperada on lapsele turvaline.				3	2

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Ekspertide hinnangutest (Tabel 2) selgus, et õpperaja vaatluspunktide tegevused on omavahel lõimitud, õpperajal on võimalik ümbritsevat tundma õppida läbi erinevate meelte ning märgata looduses toimuvaid muutusi. Õpperajal käimine erinevatel aastaegadel on

oluline, kuna nii on lapsel lihtsam vaadelda juba talle tuttavaid objekte ning see tekitab turvatunde (Kukk, 2010). Ainult ehedas keskkonnas on lapsel võimalik uurida, avastada ning luua seoseid (Dahlgren & Szczepanski, 2006), sest ise kogetu põhjal kinnistuvad lapsel teadmised looduskeskkonnast (Brügge et al., 2008). Tulemuste põhjal (Tabel 2) võib järeldada, et mängu- ja õpperada on lastele huvitekitav ning eesmärgipärane, kuna viis eksperti andsid hinnanguks *pigem jah kuni kindlasti*.

Kolmanda osa seitsmendas küsimuses esitati ekspertidele kaheksa väidet õpetajate tööjuhendite kohta. Ekspertide hinnangutest annab ülevaate tabel 3.

Tabel 3. *Ekspertide hinnangud õpetajate tööjuhenditele*

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“.				2	3
Õpetajate tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.				1	4
Õpetajate tööjuhendites välja toodud tegevused vaatluspunktides on mitmekesised.					5
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mängulised.					5
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on eakohased				1	4
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohaste õppe- ja liikumismängude leidmiseks.					5
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohase kirjanduse leidmiseks.					5
Õpetajate tööjuhendid on vajalikud.					5

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Ekspertide antud hinnangust (Tabeli 3) on näha, et õpetajate tööjuhendid on vajalikud ja aitavad õpetajal teemakohase kirjanduse ning õppe- ja liikumismängude leidmisel. Samuti on vaatluspunktide tegevused mitmekesised ja mängulised. Kõik viis eksperti andsid nendele väidetele hinnanguks *kindlasti*. Niiberg ja Linnas (2007) on öelnud, et „mäng on otsene õpiprotsess, mis annab kogemusi; õppimine aga aastatepikkune pidev treening, mis kinnistab teadmised ning oskused“ (lk 37). Ekspertide hinnangute põhjal saab järeldada, et eesmärgid

tulenevad *Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast* (2008) ning tegevused on mängulised ja püstitatud eesmärgid on lastele eakohased.

Kaheksandas küsimuses oli vaja ring ümber teha vaatluspunktidele, mille juhendid on arusaadavad ja milles on piisavalt materjali tegevuste läbiviimiseks. Lisaks tuli ekspertidel märkida, mida nad tooksid esile ning mida ja kuidas nad muudaksid. Kõik eksperdid hindasid vaatluspunkti abimaterjale sisult arusaadavaks. Järgnevalt toob töö autor välja märkmed, mida eksperdid tõid esile.

Esimese vaatluspunkti „Jussi Liiklus“ (Lisa 1) eksperdid tõstsid esile, et „vaatluspunktis on palju mitmekülgsid lõimitud tegevusi, millest õpetaja saab valida endale sobiva; kõik olulised teemad selles vanuses lastele on käsitlust leidnud; väga suur metoodiline töö on teostataud; otsitud palju liiklusteemalisi mängu, mis on seotud liikluse ja valgusfooriga; liiklusteema põhjalik käsitus; soovituslikes teemades on välja toodud arutlus kiivri vajalikkusest ka täiskasvanutel, kuna liikluses kohtab tihti selliseid asju, mida täiskasvanud teevad valesi, väga hea arutlusteema“.

Teise vaatluspunkti „Tamme Tõnn“ (Lisa 5) toodi välja, et õpetajal palju valikuvõimalusi ja mitmekesine soovituslik materjal (5 eksperti); tegevused on mitmekülgsed (4 eksperti); vaatluspunktis kasutatud tegevused tamme tutvustamiseks on lapse kõiki meeli arendavad (3 eksperti); toredad liisusalmid (3 eksperti); sellest materjalist saaks välja arendada õpperajal „Tammeprojekt väikelastele“ terveks õppeaastaks (1 ekspert).

Kolmanda vaatluspunkti „Tore Puuke“ (Lisa 10) tõid eksperdid esile, et õpetajale palju mitmekülgsid materjale kokku otsitud (5 eksperti); lastele on toredad liisusalmid (3 eksperti); ülesanded on jõukohased ja huvitavad (3 eksperti); tegevusi jaguneb terveks õppeaastaks (3 eksperti); tore, et vaatluspunkti on seotud ning materjali leitud ka rahvakalendri tähtpäevade teemade käsitlemiseks (3 eksperti); puukoore jäljendi tegemine on laste jaoks väga põnev (1 ekspert).

Neljanda vaatluspunkti „Tiik“ (Lisa 15) kohta märkisid eksperdid, et vaatluspunktis on huvitavad ülesanded ja tegevused lastele; teemakohased liikumismängud ja liisusalmid, mille järgi saab ka lõbusalt liikuda.

Selgus, et abimaterjal on õpetajale abiks tegevuste läbiviimisel ning leidub palju mängulisi tegevusi õpperajal läbiviimiseks. Lisaks on eksperdid välja toonud soovitusel, mida muuta abimaterjalis.

Esimese vaatluspunkti „Jussi Liiklus“ (Lisa 1) märkisid eksperdid, et sellele alalõigule võiks ka lisada kunstitegevuse; valgusfoori ei ole, kuid õpetaja saab asendada ümbritseva

looduse värvidega või meisterdada koos lastega rühma valgusfoori, mida kasutatakse mängude juures nii toas kui õues. Vastavalt ekspertide soovitudele lisati alalõigule soovituslikud kunstitegevused ning tehti muudatus õpetaja juhendis, lisades sinna soovituse meisterdada koos lastega valgusfoori.

Teise vaatluspunkti „Tamme Tõnn“ (Lisa 5) toodi välja, et võiks olla üks tööleht putukatest ning tööleht puukoore jäljendi tegemiseks. Ühe eksperdi soovitusel võiks vaatluspunkti nimetus olla lastepärane, Tõnni tamm või tamme Tõnnike. Vastavalt ekspertide ettepanekutele lisati tööleht puukoore jäljendi tegemine (Lisa 8) ja putukad (Lisa 9). Soovitusena muuta vaatluspunkti nimi, ei nõustunud töö autor põhjusel, et nimi „Tamme Tõnn“ pandi koostöös lastega.

Kolmanda vaatluspunkti „Tore puuke“ (Lisa 10) kohta tõid eksperdid välja, et vaatluspunkti nimetus on mitte midagi ütlev ning ülesannete töölehtede pealkirjad ei kattu, üks ekspert küsis, miks on vahtrapuu juures „Rahvakalendri tähtpäevad ja pühad?“. Vaatluspunkti nimetusega „Tore Puuke“ tehti muudatus ning korrastati töölehtede pealkirjad. Kuna selle vaatluspunkti lähedal asub ka vaatluspunkt „Tamme Tõnn“, siis on selles vaatluspunktis samuti võimalik läbi viia tegevusi rahvakalendri tähtpäevadest ja pühadest.

Neljandas vaatluspunktis „Tiik“ (Lisa 15) tõi üks ekspertidest välja, et ta ei oskaks antud vanusegrupi lastele tutvustada taimi, mis vees kasvavad. Töö autori arvates saab vaadelda taimede suurust, lehtede paiknemist, võrrelda lehti.

Järgnevalt taheti teada 2-3aastastele lastele koostatud töölehtede kohta, milles ekspertidele esitati kuus väidet. Tulemused on välja toodud tabelis 5.

Tabel 5. *Ekspertide hinnangud laste töölehtedele*

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Töölehed on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“.				1	4
Töölehtede ülesanded on lapsele eakohased.			1	1	3
Töölehed aitavad õpitut kinnistada.				2	3
Töölehed tekitavad lapses huvi looduse vastu.				2	3
Töölehed rikastavad laste sõnavara.				3	2
Töölehed suunavad last iseseisvalt tegutsema.			2		3

Märkus. Numbrid tabelis näitavad ekspertide vastuste esinemise sagedust.

Ekspertide hinnangud jäid vahemikku *nii ja naa* kuni *kindlasti*. Ekspertidid vastasid *nii ja*

naa väidetele, et töölehed suunavad last iseseisvalt tegutsema ning ülesanded on eakohased. Sellest võib oletada, et töölehtede täitmisel vajavad mõningad lapsed abi ja suunamist kuna lapsed on erineva arenguga. Teiste väidete puhul jäid hinnangud vahemikku *pigem jah* kuni *kindlasti*, sellest võib järeldada, et töölehed vastavad Koolieelse lasteasutuse riiklikule õppekavale (2008) ning tekitavad lastes huvi looduse vastu ja aitavad lastel õpitut kinnistada.

Kümnendas küsimuses paluti ekspertidel kirjutada, mida nad tooksid esile ning mida ja kuidas muudaksid töölehtedel. Ekspertide hinnangul olid töölehed lastele sobivad, vastasid eale ning pildid olid selged ja arusaadavad. Töölehed on koostatud arvestades laste vanustega. Ekspertid lisasid juurde omapoolseid soovitusi.

Töölehel 1 „Valgusfoor“ tõi üks ekspert välja, et kuna valgusfoor on ka jalakäijatele, siis võiks teha ka sellise töölehe. Sellest lähtuvalt lisas töö autor töölehe (Lisa 3).

Töölehele 5 „Vahtraleht“ soovitas üks ekspert lisada töölehe, kuhu lapsed saavad teha oma käest näpuvärvidega jäljendi ning hiljem võrrelda vahtralehega. Töö autor lisas mainitud töölehe (Lisa 12) abimaterjali.

Töölehe 6 „Raagus puu“ värvimisel, arvasid kaks eksperti, et selles vanuses lastel on raske värvida, sest oksad on liialt peenikesed. Sellest lähtuvalt viidi läbi vastav muudatus töölehes.

Töölehe 7 „Kevadine puu“ täitmisel soovitas üks ekspert kasutada näpuvärve värvimisel. Teine ekspert soovitas kiletada töölehe ja „naksu“ abil lehed raagus puule panna ja hiljem puult ära võtta. Ideed on head, kuid töö autor jätab selle valiku õpetajatele ja töölehes muudatusi ei tehta.

Töölehel 8 „Veeloomad“ tõi üks ekspert välja, et lastele valmistas raskusi mõiste „tõmba ring ümber“ ja soovitas lasta lihtsalt värvida. Töö autor tegi lastega töölehed ise läbi ja lapsed said hakkama, sellest saab järeldada, et lapsed on erinevad, kuid koostöös õpetajaga saavad hakkama. Seetõttu jätab töö autor muudatused tegemata.

Kokkuvõtteks. Bakalaureusetöö eesmärk oli luua Tartu lasteaia Naerumaa lasteaiale mängu- ja õpperada Vanemuise pargis, koostada õpetajate abimaterjali tegevuste läbiviimiseks mängu- ja õpperajal ning töölehed lastele ning koguda ekspertidelt tagasisidet õpperaja- ja õpetajate tööjuhendite sobivuse kohta; nimetatud eesmärk sai täidetud. Ekspertide hinnangust selgus, et loodud mängu- ja õpperada ja abimaterjalid on 2,5-3,5aastastele lastele sobivad ning täidavad Koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2008) tulenevaid eesmärke.

Eesmärgiks oli teha lisaks ekspertide tagasiside põhjal muudatused koostatud tööjuhendites. Ekspertid andsid soovitusi abimaterjali arusaadavuse parandamiseks, mida võeti arvesse ning tehti mõningad muudatused. Töö autor soovib hiljem täiustada abimaterjali, lisades töölehti ning tegevusi lindude kohta. Töö piiranguks on ekspertide vähesus ja ka see, et ekspertidel ei olnud võimalik ühe kuu jooksul kõiki tegevusi läbi viia. Ka töö autor katsetas ainult osaliselt õpperaja materjale.

Töö autor loodab, et koostatud mängu- ja õpperada ning abimaterjalid leiavad aktiivset kasutamist õuesõppel nii Tartu lasteaias Naerumaa kui ka teistes lasteaedades.

Tänuõnad

Töö autor tänab kõiki eksperte, kes hindasid koostatud mängu- ja õpperada. Suur tänu Karina Kesvaterale abi eest teksti tõlkimisel ning suured tänud kõigile, kes aitasid töös keelelist korrektoori teha. Suured tänuõnad minu perele toetuse eest.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....(allkiri ja kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Ainso, S. (2012). *Õpperada Tartu Lastesõim Mesipuu 2,5-3,5aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Alter, H. (2013). *Linnamäe õpperada Otepää Lasteaiale*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Becker, D., McClelland, M., Loprinzi, P., & Trost, S. (2013). Physical Activity, Self-Regulation, and Early Academic Achievement in Preschool Children. *Early Education and Development*, (25), 56–70.
- Bilton, H. (2010). The benefits of outdoor learning. *Outdoor Learning in the Early Years: Management and Innovation* 11-34.
- Brügge, B., Glantz, M., & Sandell, K. (2008). *Õuesõpe*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Bullard, J. (2010). *Outdoor Environments for Children*. Külastatud aadressil <http://www.education.com/reference/article/outdoor-environments-children/>.
- Dahlgren, L. O., & Szczepanski, A. (2006). *Õuesõppe pedagoogika. Raamatuharidus ja meeleline kogemus: Katse määratleda õuesõpet*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Eilart, J. (Koost). (1986). *Looduse õpperajad*. Tallinn: Valgus.
- Ernst, J., & Tornabene, L. (2011). Preservice early childhood educators' perceptions of outdoor settings as learning environments. *Environmental Education Research*, 18(5), 643-664.
- Grahn, P. (2009). Laps ja loodus. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim), *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiümbrusest saab õpiõu* (lk 65-88). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Gross, L., Kivilo, I., & Ugaste, A. (2010). Mängud väärtuskasvatases. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 163-173). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Gustavson, M. (2004). *Laste aeg – laste aed* (lk 25-28). Kirjastus: PreMark.
- Jakobson, T., & Talinurm, M. (2009). *Liisusalmid ja lasteriimid. Liisusalvide ja lasteriimide kasutamise võimalused lasteaias õppe- ja kasvatustegevustes*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Kala, H. (2008). Uuendatud riiklik õppekava. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus* (lk 5-15). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Kalamees, K., & Kont, H. (2006). *Aastaajad õpperajal: juhendid looduse vaatlemiseks*. Tartu: Tartumaa Keskkonnateenistus.
- Karvonen, P. (2003). *Liikumisrõõm*. Tallinn: Ilo.

- Keltikangas-Järvinen, L. (2013). *Väikelapse sotsiaalsus*. Tallinn: Koolibri.
- Kivi, L., & Sarapuu, H. (2005). Keel ja kõne. L.Kivi, & H.Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaed* (lk 227-258). Tartu: Atlex.
- Kollom, E. (2011). *Abimaterjal teema „Puu aastaring” käsitlemiseks 6-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Kongi, A. (2006). *Liikluskasvatus lasteaia igapäevatoos: liikluskasvatuse põhimõtete rakendamine ning teemade käsitlemine lasteaias. Tea ja toimeta nr 30*. Tallinn: Ilo.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Kosa, M., & Jerman, J. (2013). Provisions for outdoor play and learning in Slovene preschools. *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning*, 13(3), 189-205.
- Kosemets, I. (2004). Eesti rahvakalendri tähtpäevad lasteaias. *Õpetajate leht*, 34, lk 14.
- Kukk, R. (2010). Õpperaja koostamine. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja toimeta nr 39* (lk 21-26). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kuusik, Ü. (2007). Laste arengu toetamisest sõimerühmas. A. Kons (Toim), *Väikelapse kõne, keele ja tunnetustegevuse areng* (lk 9-26) . Kirjastus: Ilo.
- Laasik, T., Liivik, M., Täht, M.-E., & Varvara, L. (2009). Valdkond „Mina ja keskkond“. E. Kulderknup (Koost), *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad* (lk 7-25). Tallinn: Kirjastus Studium.
- Laste liikluskasvatuse kord*. (2001). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/72810>
- Liiklusseadus*. (2010). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/125052012009>.
- Muldma, M. (2008). Muusikaline kasvatus. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 256-271). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Must, A. (2010). *Lasteaia õpperada kui vahend õppekasvatustöös Türi Kesklinna lasteaias*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Müürsepp, M. (2010). Väärtuste kujundamine keele ja kõne õpetamise ja lastekirjanduse kaudu. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 27-42). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Niiberg, T., & Linnas, M. (2007). *Laps läheb lasteaeda*. Tartu: Atlex.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). Mäng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk 120-136). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Oja, L. (2008). Kehaline areng. Liikumine. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 223-238). Tartu: TÜ Kirjastus.

- Padrik, M., & Hallap, M. (2008). Keel ja kõne: kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 276-302). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Palm, H. (2005). Liikumiskasvatus lasteaiaõpetaja igapäevatoos. L.Kivi, & H.Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk173-184). Tartu: Atlex.
- Palu, A. (2008). Matemaatika. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 322-333). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Parsons, A. (2011). Young Children and Nature: Outdoor Play and Development, Experiences Fostering Environmental Consciousness, And the Implications on Playground Design. Retrieved form: http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-05062011-114155/unrestricted/Parsons_AE_T_2011.pdf.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustööks 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Peterson, T., Suur, S., & Õun, T. (2010). Väärtused lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuses. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 87-105). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Pretty, J., Angus, C., Bain, M., Barton, J., Gladwell, V., Hine, R., Pilgrim, S., Sandercock, G., & Sellens, M. (2009). *Nature, Childhood, Health and Life Pathways*. University of Essex. Retrieved form: <http://www.lotc.org.uk/wp-content/uploads/2011/04/Nature-Childhood-and-Health-iCES-Occ-Paper-2009-2-FINAL.-1-.pdf>.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Ramesh, A., & Kumar, M.-S. (2010). *Natural Play and Learn - A Morphological Analysis*. Retrieved form: <http://www.designingforchildren.net/papers/ananthavalli-ramesh-designforchildren.pdf>.
- Ristov, A. (2012). *Viljandi Männimäe lasteaia õpperada 6-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Saarits, Ü. (2005). Sotsiaalne areng ja kasvatus. L.Kivi, & H.Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 67-71). Tartu: Atlex.
- Saarits, Ü. (2008). Eneseteeninduse ja enesekohaste oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 79-91). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Saarso, G-A. (2013). *Aastaaegade võlu meisterdamisel: pori, lumi, liiv. Tea ja toimet nr 41*. AS Atlex.

- Seero, H-M. (2007). Noppeid väikelapse kõne ja keele arengumailt. A. Kons (Toim), *Väikelapse kõne, keele ja tunnetustegevuse areng* (lk 42-51) . Kirjastus: Ilo.
- Seppel, I. (2005). Liikumisest. A. Kons (Toim), *Liikumisest. Tea ja toimeta nr 29*, (lk5-10). Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Serpentino, C. (2011). “The moving body”: a sustainable project to improve children’s physical activity at kindergarten. *International Journal of Pediatric Obesity*, 6(S2), 60–62.
- Sikka, H. (2009). Matemaatika lasteaias. L. Kivi, & H. Sarapuu (Koost), *Lasteaialaps peres* (lk 133-137). Tartu: Atlex.
- Szczepanski, A. (2009). Õuekeskkond – õpikeskkondade rohke võimas klassituba. L. O. Dahlgren, S. Sjölander, J. P. Strid, & A. Szczepanski (Toim). *Õuesõppe pedagoogika kui teadmiste allikas – lähiumbrusest saab õpiõu* (lk 9-38). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Tartu Lasteaed Naerumaa õppekava*. (2014). Avaldamata käsikiri.
- Tavinof, M. (2012). *Ropka pargi õpperada- Ristikheina lasteaia 2-7aastastele lastele*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Timoštšuk, I. (2005). *Loodusõpetus alushariduses*. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Timoštšuk, I. (2009). Loodusest on palju õppida! L. Kivi, & H. Sarapuu (Koost), *Lasteaialaps peres* (lk 30-33). Tartu: Atlex.
- Timoštšuk, I. (2010). Looduskeskkonnaga seotud väärtused ja nende kujunemine koolieelses eas. M. Veisson (Koost), *Väärtused koolieelses eas. Väärtuskasvatus lasteaias* (lk 57-62). Tartu: Tartu Ülikooli eetikakeskus.
- Tropp, K., & Saat, H. (2008). Sotsiaalsete oskuste areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 53-78). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tropp, K., & Mägi, K. (2008). Emotsionaalne ja motivatsiooniline areng. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 92-103). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Tärn, S. (2010). Tallinna kesklinna lasteaegade õuealad. G. Sooserv (Koost), *Loodusvaatlused. Tea ja toimeta nr 39* (lk 36-45). Tallinn: TEA Kirjastus.
- Ugaste, A. (2005). Laps ja mäng. L.Kivi, & H.Sarapuu (Koost), *Laps ja lasteaed: lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk 155-171). Tartu: Atlex.
- Ugaste, A., & Välk, T. (2009). Laste mäng . L. Kivi, & H. Sarapuu (Koost), *Lasteaialaps peres* (lk 34-39). Tartu: Atlex.
- Vaher, L. (Koost). (2010). *Õpetajaraamat*. Tartu: Tartu Erahariiduse Edendamise Selts

Vahter, E. (2008). Kunstitegevused. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine koolieelse eas* (lk 247-255). Tartu: TÜ Kirjastus.

Vienola, V. (2003). *Keskkonnakasvatust lasteaias*. Tallinn: Kirjastus Ilo.

Lisad

Lisade sisukord

Lisa 1. Esimene vaatluspunkt „Jussi Liiklus“

Lisa 2. Tööleht 1. Valgusfoor

Lisa 3. Tööleht 2. Jalakäija valgusfoor

Lisa 4. Tööleht 3. Liiklusvahendid

Lisa 5. Teine vaatluspunkt „Tamme Tõnn“

Lisa 6. Tööleht 4. Suur ja väike

Lisa 7. Tööleht 5. Tammetõru

Lisa 8. Tööleht 6. Puukoore jäljend

Lisa 9. Tööleht 7. Putukad

Lisa 10. Kolmas vaatluspunkt „Vahtrapuuke“

Lisa 11. Tööleht 8. Vahtraleht

Lisa 12. Tööleht 9. Käejalg

Lisa 13. Tööleht 10. Raagus puu

Lisa 14. Tööleht 11. Kevadine puu

Lisa 15. Neljas vaatluspunkt „Tiik“

Lisa 16. Tööleht 12. Veeloomad

Lisa 17. Tööleht 13. Part

Lisa 18. Mängu- ja õpperaja kaart

Lisa 19. Küsimustik ekspertidele

Esimene vaatluspunkt „Jussi Liiklus“

Juhend õpetajale

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps õpib tundma liiklusvahendeid;
- laps teab erinevaid sõidukeid- auto, rong, buss, lennuk;
- laps teab valgusfoori värve (punane, kollane ja roheline);
- laps tunneb rõõmu liikumisest.

Vaatluspunkti kirjeldus:

„Liikluskasvatus on lasteasutuse ... õppe- ja kasvatustegevuse kohustuslik osa, mille käigus lapsed omandavad üldised teadmised ja oskused ohutuks liiklemiseks“ (Laste liikluskasvatuse kord, 2001 § 5). Lastel kujunevad varakult välja käitumisharjumused liikluskasvatuses, sest laps õpib sellest, mida ta ise kogeb ja näeb, sellest lähtuvalt peavad õpetajad andma eeskuju õigest liikluskasvatusest. Vaatluspunkt (vt kaart lisa 18) asub lasteaia territooriumil. Selles vaatluspunktis on võimalik õpetada ohutut liiklemist tänaval ning räägida ohtudest, mis võib liikluses ette tulla. Lisaks pöörata tähelepanu liiklemisele ravis ja tänava ületamisele ning kui minnakse lastega liiklusesse ehk lasteaia territooriumilt välja, siis pannakse lastele selga kollased helkurvestid ning arutletakse, miks neid on vaja selga panna.

Vaatluspunktis saab tutvustada lastele läbi mängu erinevaid liiklusvahendeid, näiteks auto, buss ning teisi sõidukeid, mida liikluses võib näha. Lisaks on võimalik tutvustada lastele valgusfoori. Kuna lasteaia õueala puudub valgusfoor, siis on võimalik meisterdada koos lastega valgusfoori, mida on võimalik kasutada tegevuste läbiviimisel.

Liiklusteema käsitlemisel on abiks õpetajale raamat „Tiiu, Tõnu, Tuks ja tänav“ (Taidre, 1979), milles on juttu liiklemisest tänaval. Teadmiste kinnistamiseks saab lisaks kuulata lugusid, luuletusi ja liisusalme ning täita töölehti (Lisad 2-4). Töölehtede täitmisel on õpetajal võimalik läbi viia muudatused töölehes ning valida kunstitarbed.

Soovituslikud ülesanded lastele (Pavlenko, 2014; Varava, 2010; Autori idee):

- arutle, milliseid ohte võib liikluses ette tulla; milline on ohutu käitumine liikluses;
- vasta küsimusele kes liiguvad tänaval;
- vasta küsimusele, miks on helkurvestid olulised ja miks me neid selga paneme;

- arutle, mis värvi on valgusfoori tuled ja mida need tähendavad;
- milliseid liiklusvahendeid kohtab õppekäigul;
- milliseid eriotstarbelisi sõidukeid võib näha liikluses;
- vaatle, millised liiklusvahendid on suured ja millised väiksed;
- arutle, miks on jalgratturil kiiver peas; miks peab seda kandma; kes peavad kiivrit kandma; kas ainult lapsed või täiskasvanud samuti peavad;
- liiklusteemalised mängud.

Soovituslik lugemine õpetajale taustainfoks:

„**Ehitame maja**“ loeme koos sari (Kebbinau, 2004).

„**Meie läheme**“ loeme koos sari (Kebbinau & Meltsas, 2004a).

„**Tiiu, Tõnu, Tuks ja tänav**“ (Taidre, 1979).

„**Liiklusmapp**“ (Vinter, Roots, Tubalkain, Künnapas, & Bibikov, 2007):

- „Tuletõrjeauto“, lk 31.

Soovituslikud jutud, luuletused ja liisusalmid:

„**Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele**“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

• „Tip-tap, tip-tap,
(marsisammu rütm)
lähen sõitma rongiga.
(marssimine ringjoonel)
Tip-tap, tip-tap,
(jooksusammu rütm) | lähnen sõitma rongiga.
(jooksmine ringjoonel)
Tuut! Tuut! Tuut!
Teeb mulle rong.
(käsi ülevalt alla 3x)“ (lk 25). |
|--|---|

„**Liisusalmid ja lasteriimid**“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

• „Virra-võrra värinal
vurab rong seal vurinal“ (lk 9). | • „Auto sõidab – Tuut –tuut, tuut-tuu,
auto sõidab nagu tuul“ (lk 15). |
|--|---|

„**Edev jänku**“ (Esop, 2007):

- „Kolm sõpra“, lk 14.

„**Ema, palun loe mulle**“ (Tungal, 2000):

• Tungal, L. „Rong“, lk 68;	• Raud, E. „Jalutuskäik“, lk 138;

- Forhadi, R. „Valgusfoor“, lk 162.

„**Tahan olla kiiduväärt**“ (Gorbatšonok, Slepitsa, & Kazatšonok, 2008):

- „Punane, roheline, kollane“, lk 34-35;
- „Viisakas tänav“, lk 38-39.

„**Kenad kombed**“ (Novikova, 2006):

- „Tänav“, lk 40-42;
- „Vöötrada“, lk 43-46.

„**Taadu, palun loe mulle!**“ (Tungal, 2002):

- Tee, E. „Kolme silmaga“, lk 237;
- Gontšarov, N. „Lennuk“, lk 240.
- Tee, E. „Sebra“, lk 238;

„**Laste rõõm. I osa: Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860-1980**“ (Väljataga & Kehman, 2011):

- E, Niit. „Rongisõit“, lk 150.

„**Valgusfoor**“ (2004):

„Lasteaias koduteel ületada vaja teed.

Järsku valgusfoor mul teel: inimkeeli kõneleb:

Tuli punane mul ees, seis! Sa peatu, väikemees.

Oota rahulikult sa, jälgi värve hoolega.

Kollane kui põleb hele, ära ikka teelet mine.

Kõnniteel sa seisa veel, ära liialt rabele.

Kui on tuli roheline, julgelt üle tee sa mine.

Ületanud sõidutee, lippa koju, väikemees!“

„**Liiklusaabits**“ (Valter, 1997):

- „Sõiduteel on siin-seal „sebrad“ – et siin on ülekäigukoht.
need on eesel iia sõbrad. Jääb auto seisma „sebra“ ees –
Teab iga laps ja autojuht, ja üle tee saab sõbramees“ (lk 10).

„**Väike autoraamat**“ (Raud, 2009) (jutt):

- „Jalutuskäik“, lk 7;
- „Sünnipäev“, lk 23.

„Jete ja Jasperi käigud“ (Smitt, 2004):

- „Lasteaias“, lk 24.

„Täheke nr 9“ (s.a 1974):

- Lember, I. „Jänku“, lk 7.

Soovituslikud mängud:

„Lapse mängud: Montessori mängud ja tegevused väikelastele“ (Pitamic, 2010):

- „Valgusfoorimäng“, lk 96.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Rongimäng“, lk 88.

„Liiklusmapp“ (Vinter et al., 2007):

- „Ülekäiguraja mäng“, lk 7;
- „Teeme ise foori“, lk 15;
- „Pane tähele“, lk 15;
- „Politsei“, lk 16;
- „Rong“, lk 16.

„Liikumismängud 1-3aastastele lastele“ (Raasuke, 2009):

Teema: autode sõit.

Eesmärk: laps õpib valgusfoori värve.

Koht: väljas.

Vahendid: roolid, rõngas (punane ja roheline).

Mängu käik: lapsed on autojuhid, kellel on käes mänguroolid. Õpetaja on valgusfoor, kellel on käes punane ja roheline rõngas. Kui õpetaja tõstab rohelise rõnga ja ütleb „Autod võivad sõita!“ alustavad autod liikumist. Kui õpetaja tõstab punase rõnga ja ütleb „Stopp!“ peavad autod seisma jääma (lk 18).

„Liiklusmängud ja- tegevused“ (Erik & Kohari, 2008):

- Erik, L. „Valgusfoori värvid“, lk 23;
- Kohari, E. „Millega me sõidame?“, lk 43.

„Liikumismängud lasteaias“ (Tamm, 2011):

- „Rong“, lk 14;
- „Lennukid“, lk 16;
- „Värvilised autod“, lk 21;
- „Varblased ja auto“, lk 24.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- Käemäng

„Rattad veerevad vurr, vurr, vurr (käeringid)

Autosignaal teeb piip-piip-piip (matkitakse vajutamist)

Kojamehed pühivad siuh ja säuh (küünarnukist kõverdatud

käte liigutamine paremale ja vasakule)

Peatus! (lapsed tõusevad püsti)“ (lk 94).

Soovituslikud laulud:

„Midli-Madli. II: laule lastele“ (Kumpas & Vikat, 1996b):

- Terri, M. „Sõidukid“, lk 84.

„Mängukool: 2-3aastastele“ + CD (Hallik & Pullerits, 2009):

- „Sõidukid“, lk 78.

„Väikese lapse laulud“ (Kumpas, 2006):

- Kumpas, A. „Automäng“, lk 54;
- Stern, E. „Auto“, lk 56;
- Kumpas, A. „Sõrmerong“, lk 70.

„Präänik-Väänik“ (Rand, 2008):

- Kalk, H. „Tulemine“, lk 17.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Tuut-tuut teeb mulle rong“, lk 24.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- „Autotee“, lk 92;
- „Rong“, lk 93.

Ülesanded töölehtedele 1-3:

Tööleht 1. Valgusfoor (Lisa 2)

1. Mis värvi on valgusfoori tuled? Värvi valgusfoori tuled.

Tööleht 2. Jalakäija valgusfoor (Lisa 3)

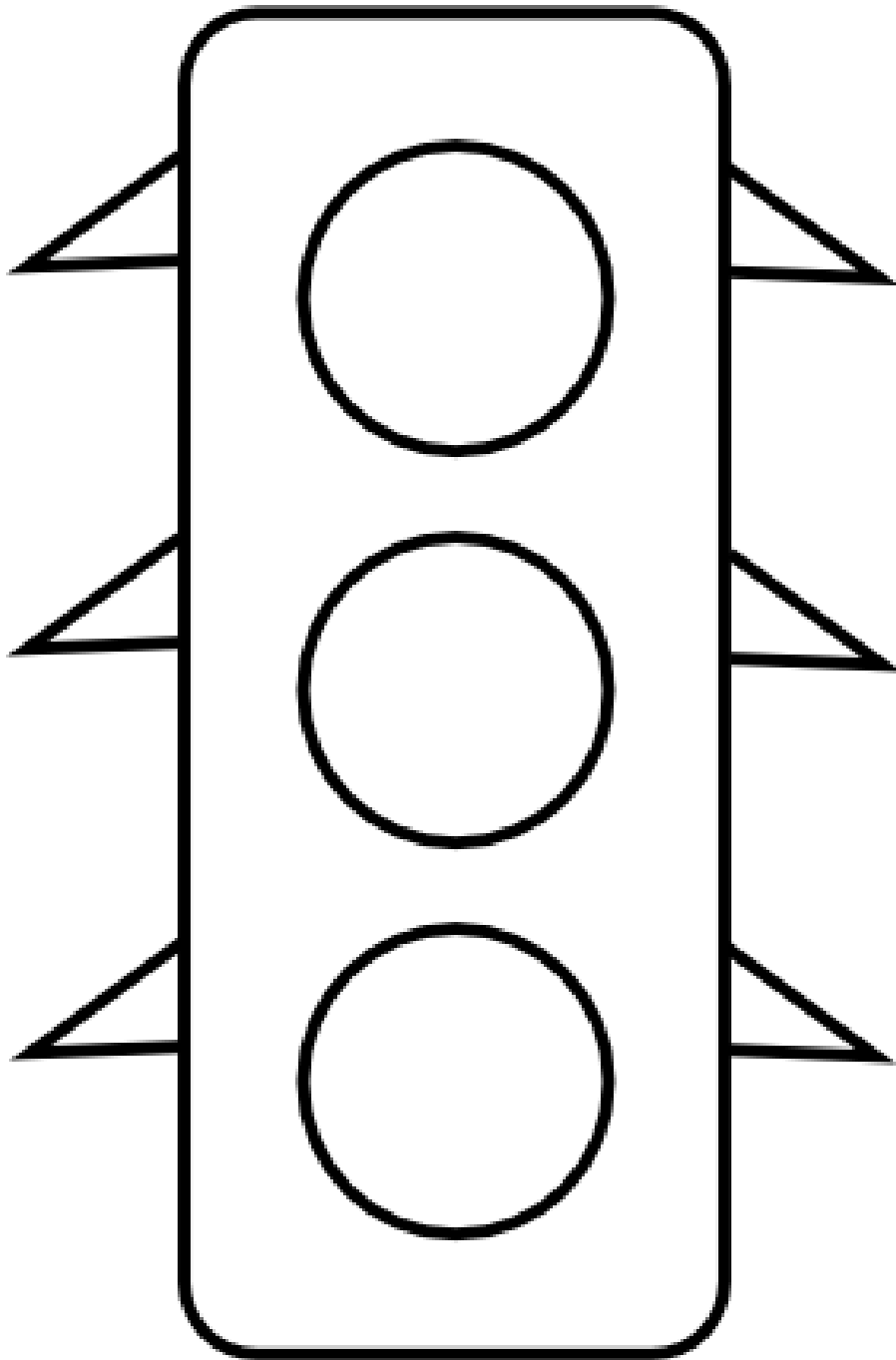
1. Mis värvi on jalakäija valgusfoori tuled. Värvi need.

Tööleht 3. Liiklusvahendid (Lisa 4)

1. Millist liiklusvahendit märkasid õppekäigul? Värvi need.

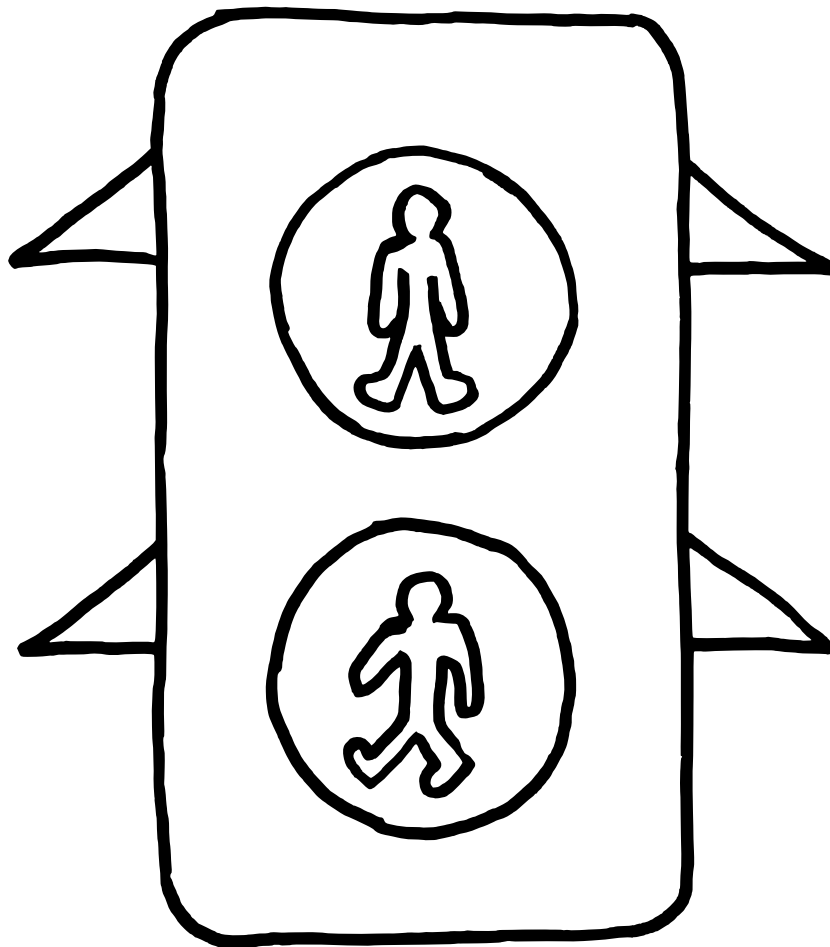
TÖÖLEHT 1. VALGUSFOOR

1. MIS VÄRVI ON VALGUSFOORI TULED? VÄRVI VALGUSFOORI TULED.

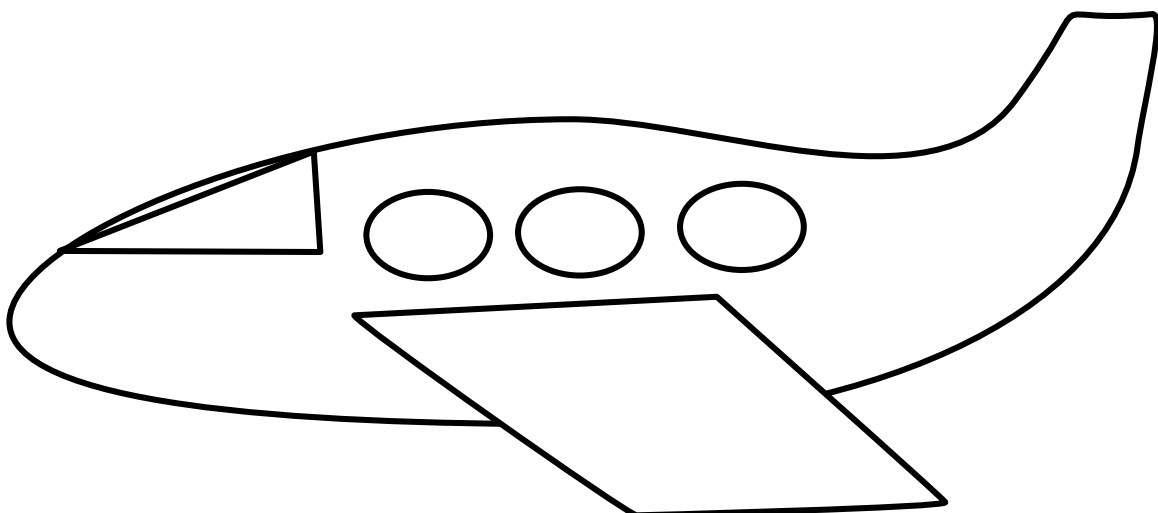
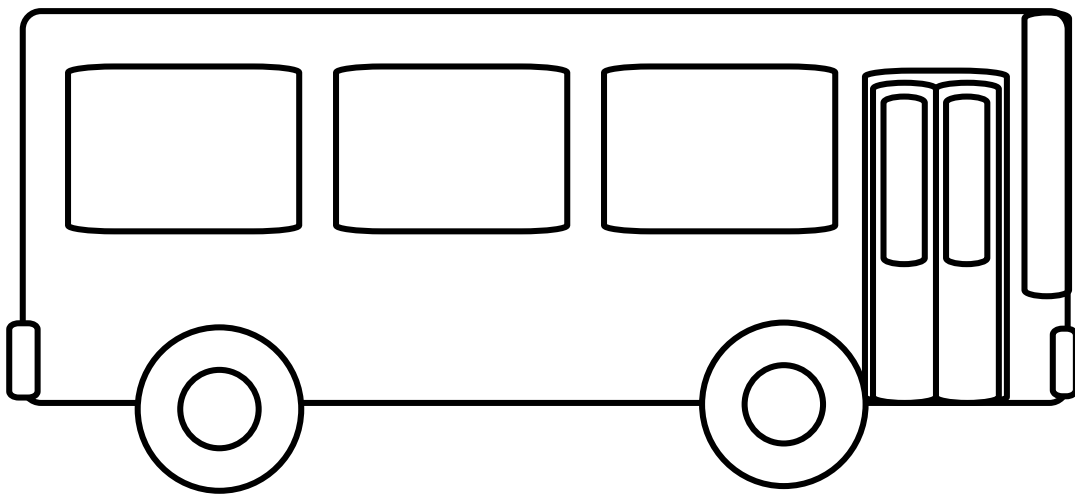
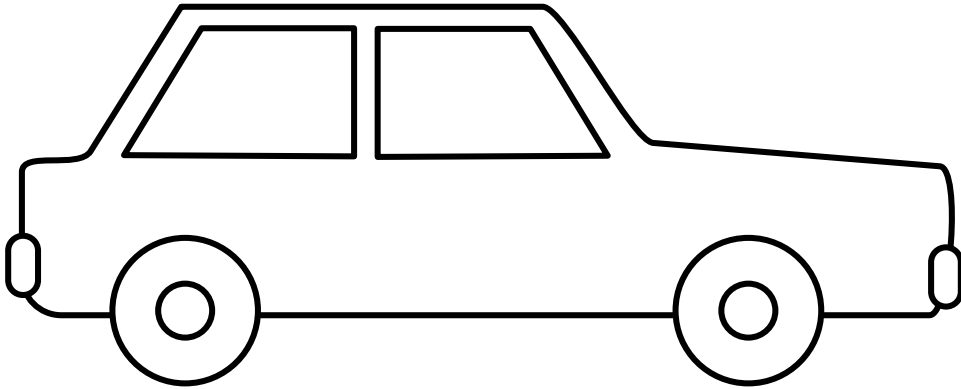
TÖÖLEHT 2. JALAKÄIJA VALGUSFOOR

1. MIS VÄRVI ON JALAKÄIJA VALGUSFOORI TULED? VÄRVI NEED.

TÖÖLEHT 3. LIIKLUSVAHENDID

1. MILLIST LIIKLUSVAHENDIT MÄRKASID ÖPPEKÄIGUL? VÄRVI NEED.

Teine vaatluspunkt „Tamme Tõnn“

Juhend õpetajale

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps vaatleb ja tutvub tammega (tüvi, võra, leht, tammetõru);
- laps õpib kirjeldama, mis juhtub puuga erinevatel aastaegadel;
- laps võrdleb puud ja põõsast;
- laps teab mõisteid suur-väike.

Tegevused vaatluspunktis:

Vaatluspunkt (vt kaart lisa 18) asub Vanemuise pargis. Vaatluspunktis õpivad lapsed tundma tammepuud. Lapsed saavad vaadelda, milline on puu tüvi, võra, leht ning vili. Lisaks tammepuu uurimisele saavad lapsed vaadelda põõsast ning võrrelda seda tammega ja tuua välja põhilised erinevused, tutvuda putukatega, kes elavad põõsaste- ja puude all. Putukate lähemalt uurimiseks ja vaatlemiseks oleks vaja anda lastele luup. Eelnevalt on kokku lepitud reeglid, et kuidas peab õpperajal käituma.

Vaatluspunktis saab jälgida toimuvaid muutusi erinevatel aastaegadel. Sügisel saab vaadelda lehtede langemist ning mängida erinevaid mängu. Talvel saab vaadelda raagus puud. Kevadel saab näha puul pungasid ning hiljem lehti.

Tammepuu kirjeldamiseks on abiks õpetajale raamat „Puuvihik ja väike herbaarium“ (Meelind, 2014), kus on juttu tammest (lk 12) ja raamat „Sofi puuderetk“ (Casta, 2008) (lk 12). Lisaks mängudele saab tamme juures kuulata lugusid, luuletusi ning liisusalme. Saab loendada tõrusid, võrrelda lehtede suurusi, värvi ning neist hiljem meisterdada. Õpitu kinnistamiseks on loodud töölehed (Lisad 6-9). Töölehtede täitmisel valib õpetaja vastavalt tingimustele sobivad kunstivahendid.

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„**Puuvihik ja väike herbaarium**“ (Meelind, 2014).

„**Väike puuraamat**“ (Clarke, 2013).

„**Sinasõprus tammega**“ (Masing, 1984).

„**Sofi puuderetk**“ (Casta, 2008):

- „Tamm“, lk 12.

„Väike loodusvaatleja“ (Jennings, 2010):

- „Puud“, lk 112.

„Metoodiline kogumik projekti „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ raames koostatud kodutöödest“ (2008):

- Teder, M. „Miks sügisel puulehed pruuniks muutuvad?“, lk 138;
- Aleksejev, E. „Miks tammel on tõrud?“, lk 40.

Soovituslikud ülesanded lastele (Aher, 2005; Lillo, 2010; Perv, 2008; Raadik 2009; Tõhk, 2010; Autori idee):

- vaatle ja uuri, milline puu välja näeb;
- uuri, missugune on puu koor, leht, oks, vili;
- nuusuta, kuidas puu koor, leht, vili lõhnab;
- vaatle ja uuri, milline põõsas välja näeb;
- võrdle kumb on suurem-väiksem (puu või põõsas);
- milline on puu ja põõsas sügisel; talvel; kevadel;
- uuri ja jälgi putukaid, kes elavad puu ja põõsa juures; kas tead neid;
- milliseid värve enda ümber näed;
- milliseid helisid kuuled looduses;
- tee puule ja sõbrale pai;
- jookse kaks tiiru ümber puu;
- korja tõrud ämbrisse;
- too palun üks tõmmetõru (too kaks tammetõru);
- too kolm puulehte (üks, kaks lehte);
- too kaks puuoksa; too üks suur ja üks väike oks;
- sügis- lasta lastel lehti korjata meisterdamiseks;
- talvel- lumepalli veeretamine; suur ja väike lumepall;
- puu ümbermõõdu mõõtmine.

Soovituslik lugemine õpetajale taustainfoks:

„Tants ümber puu“ loeme koos sari (Kebbinau & Meltsas, 2004b).

„Seemnest kasvab puu“ loeme koos sari (Rannut, 2004a).

„Miriam ja puud“ (Kamarik, 2010).

„Nähka lood“ (MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED, s.a.):

- Kaljusoo, I. „Seiklus tammepuu all“.

Soovituslikud jutud, luuletused ja liisusalmid:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Tsii-tsii, tsii-tsii, laulab väike linnuke.
(parema käe nimetissõrm ja põial kokku-lahku)
Tsii-tsii, tsii-tsii,
(vasaku käe nimetissõrm ja põial kokku-lahku)
hüppab oksalt oksale.
(jalad koos hüppamine)“ (lk 65).

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Me Tammepuu Taadil
on paitavad käed,
nii suured,
nii pehmed
ja aitavad käed“ (lk 10);
- „Tule, kevad, tule rõõmsalt,
hakka tööle hoolega.
Tiki muru, puud ja põõsad
rohelise tooniga“ (lk 24);
- „Oled suur ja tugev puu,
sinu ette kummardun.
Tammeisand, kulla mees,
kaitse kodu kurja eest“ (lk 26);
- „Sügis“, lk 53;
- „Tamm siin, tamm seal,
iga tamme otsas oks.
Oks siin, oks seal,
iga oksa küljes pesa“ (lk 26).

„Laste laulud“ (Niit, 2006) (luuletus):

- „Tammetõru“, lk 20.

„Väikese lapse laulud“ (Kumpas, 2006):

- „Tamm siin, tamm seal“ lk 79.

„Liisusalmidest lauamängudeni“ (Lillo, 2014) (luuletus):

- „Sügis“, lk 16;
- „Oktoober“, lk 17.

„Hiire auto. Tipp ja Täpp“ (Leies, 2001):

- „Varblane“, lk 75.

„Lõbus tuul“ (Esop, 1988):

- „Kevadel“, lk 48.

„Ema, palun loe mulle“ (Tungal, 2000) (jutt):

- „Tamm ja puravik“, lk 284.

„Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002) (jutt):

- Mänd, H. „Lepatriinu“, lk 265.

Soovituslikud mängud ja mängulised tegevused:

„Mängides õpime ja õpetame. Tea ja toimeta nr 35“ (Perv, 2008):

- „Puukoore jäljend“, lk 22.

„Metsast ja selle asukatest“ (Juhanson, 2011):

- „Tantsud puulehtedega“, lk 12.

„Liikumismängud lasteaias“ (Tamm, 2011):

- „Asjade otsimine“, lk 84.

„Õpime rõõmuga loodust tundma“ (Sirp et al., 2013):

- „Tunne puid ja põõsaid“, lk 39;
- „Mida märkasid ise?“, lk 40.

„Pillid laulavad: laulud laiast ilmast“ (Pajusaar, 2009):

Teema: suur ja väike.

Eesmärk: laps õpib mõisteid suur ja väike; lapsel areneb tähelepanu.

Koht: väljas.

Vahendid: CD Riine Pajusaar „Pillid laulavad“ nr. 13 „Kass ja hiiglane“.

Mängu käik: õpetaja näitab alguses, milline näeb välja hiiglane, ta teeb ennast pikaks-pikaks ja ajab käed laiali. Siis näitab õpetaja, milline näeb välja kass, ta kükitab ja kõnnib

vaikselt. Lapsed kuulavad muusikat ja liiguvad loovalt muusika saatel ning teevad erinevate loomade liigutusi, nagu nad oleksid hästi suured või hästi väikesed loomad.

Soovituslikud laulud:

„Õunake: abiks õpetajale“ (Peterson, 3/2012):

- Mikussaar, H. „Liiklus“, lk 4.

„Präänik-Väänik“ (Rand, 2008):

- Kaeramaa, T. „Väike leheke“, lk 47;
- Raud, I. „Tammepuu Taat“, lk 76.

„Ühes šokolaadilinnas“ (Pajusaar, 2011):

- „Lepatriinumäng“, lk 13.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Meisterdame loodusmaterjalidest“ (Siilak, 2009):

- „Leheklepsud PVA liimiga“, lk 12.

„Kevad: meisterdamist väikelastele“ (Galera Bassachs, 1998c):

- „Sipelgas“, lk 36;
- „Lepatriinu“, lk 28.

Ülesanded töölehtedele 4-7:

Tööleht 4. Suur ja väike (Lisa 6)

1. Värv suurem.

Tööleht 5. Tammetõru (Lisa 7)

1. Milline on tammetõru? Värv tammetõru.

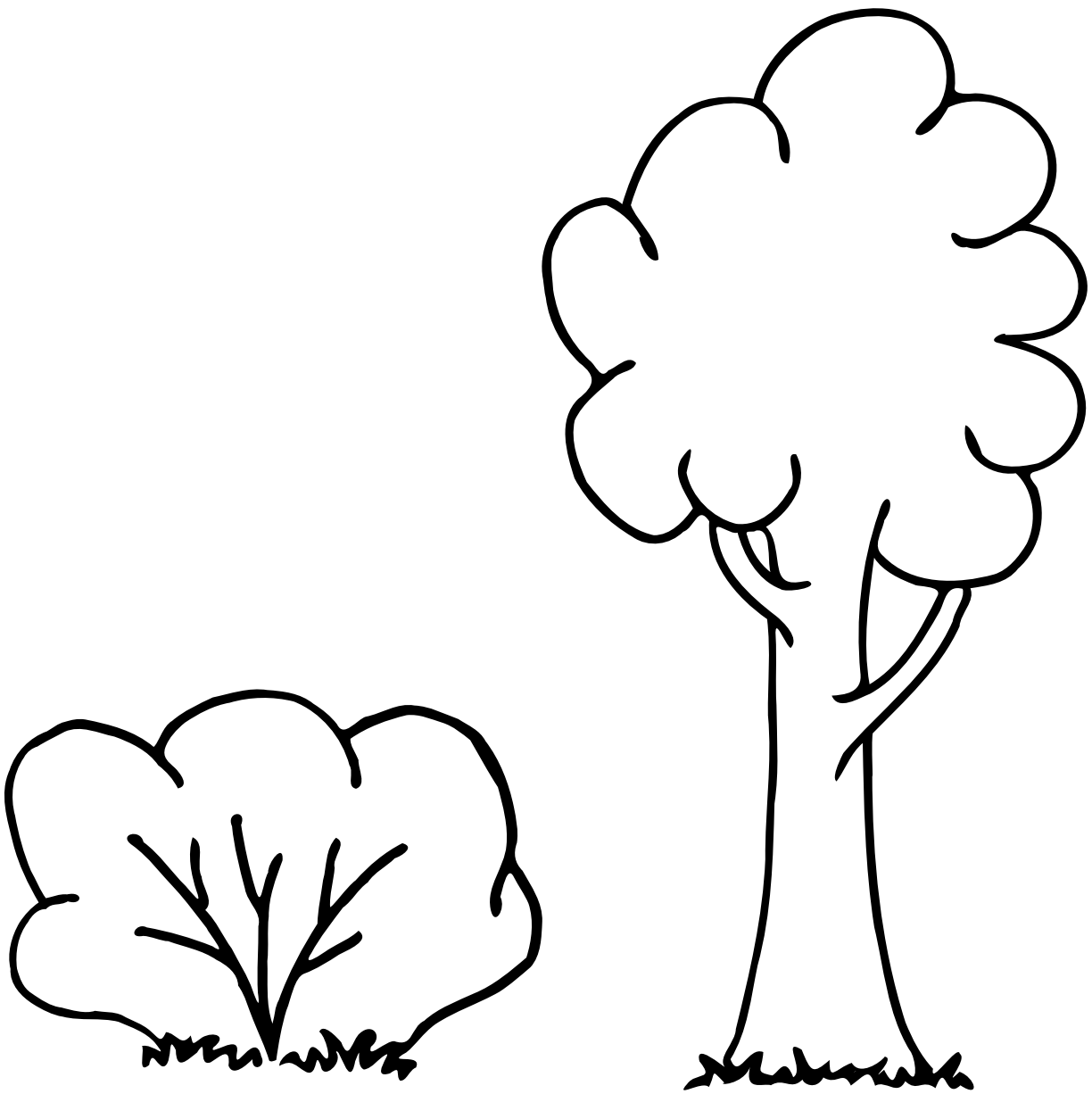
Tööleht 6. Puukoore jäljend (Lisa 8)

1. Puukoore jäljendi tegemine.

Tööleht 7. Putukad (Lisa 9)

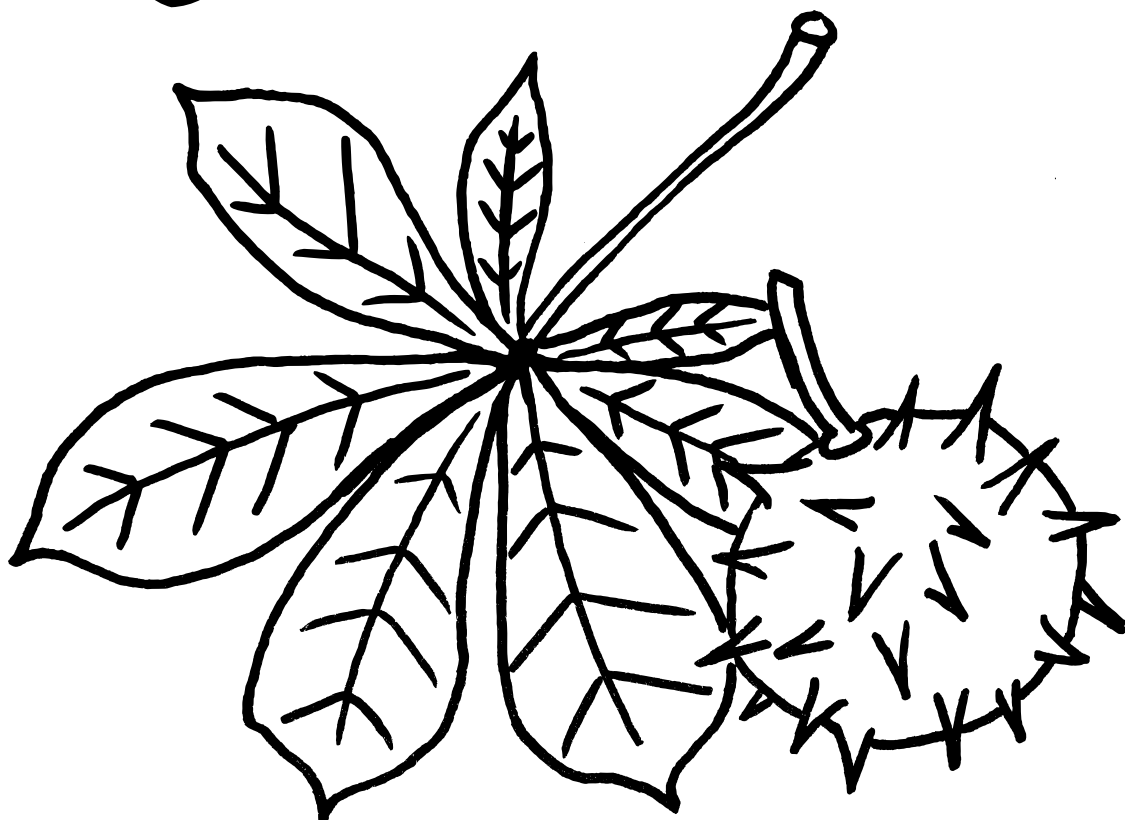
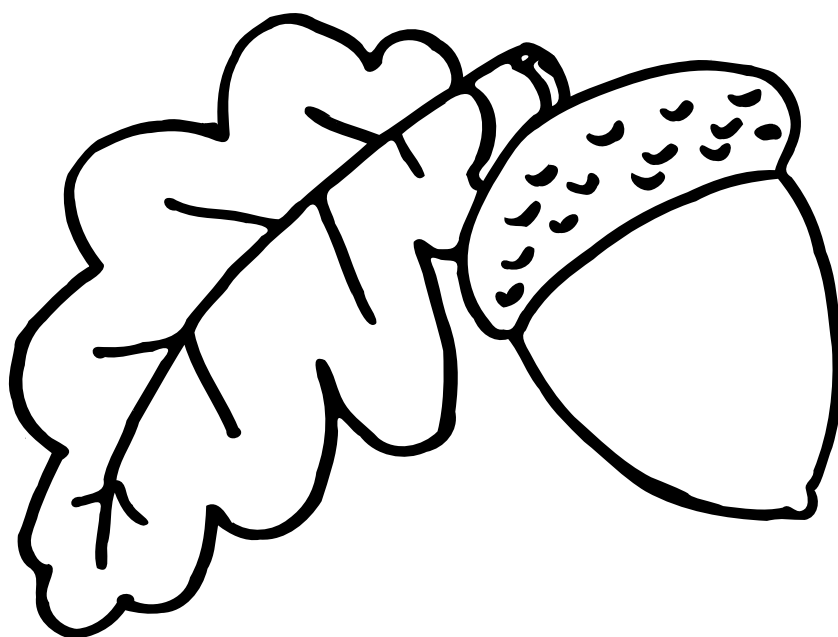
1. Millist putukat märkasid õppekäigul? Värv need.

1. VÄRVI SUUREM.

TÖÖLEHT 5. TAMMETÕRU

1. MILLINE ON TAMMETÕRU? VÄRVI TAMMETÕRU.

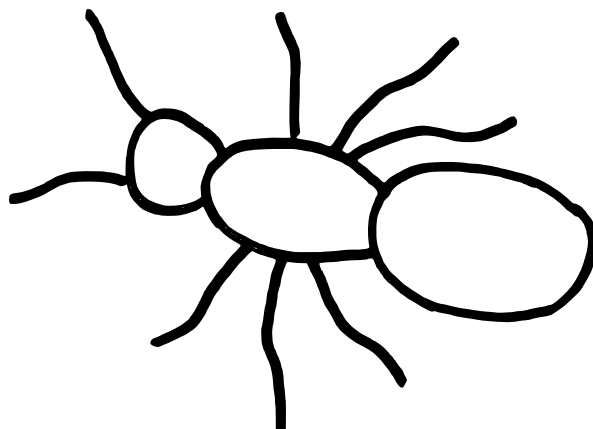
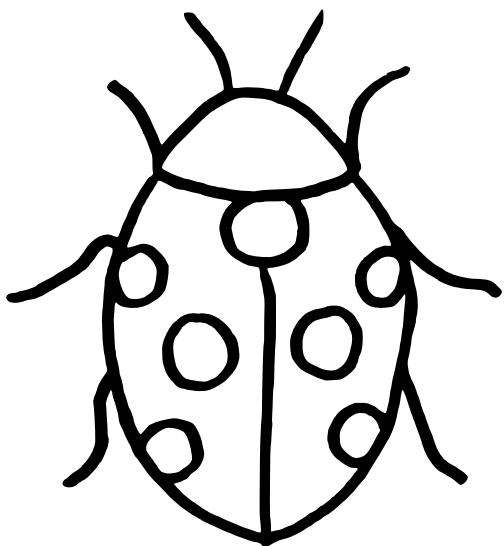
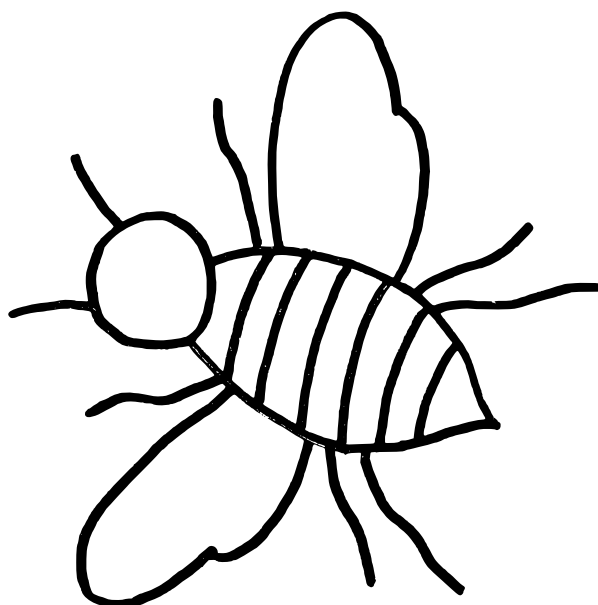
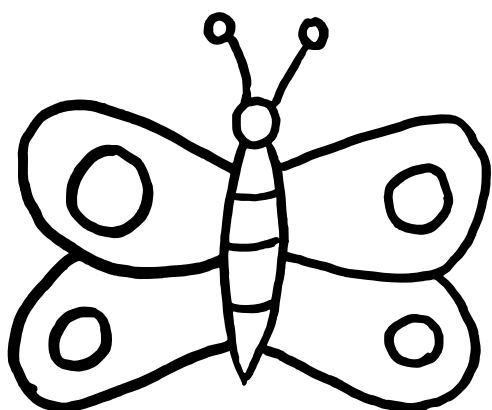
Lisa 8

TÖÖLEHT 6. PUUKOORE JÄLJEND

1. PUUKOORE JÄLJENDI TEGEMINE.

TÖÖLEHT 7. PUTUKAD

1. MILLIST PUTUKAT MÄRKASID ÕPPEKÄIGUL? VÄRVI NEED.

Kolmas vaatluspunkt „Vahtrapuuke“

Juhend õpetajale

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps õpib tundma vahtrapuud (tüvi, võra, leht, vili);
- laps märkab muutusi puu juures erinevatel aastaegadel;
- laps tutvub rahvakalendri tähtpäevadega;
- laps on looduses aktiivne ja liikuv.

Tegevused vaatluspunktis:

Vaatluspunkt (vt kaart lisa 18) asub Vanemuise pargis. Vaatluspunkti eesmärgiks on tutvuda vahtrapuuga ning rahvakalendri tähtpäevade ja pühadega. Lastel on võimalik uurida vahtra lehti ja vilju ning katsuda ja uurida puu tüve. Puu koorest saab teha jäljendi, et hiljem seda vaadelda ja võrrelda teise puu tüvega. Vahtra puud võib vaatamas käia erinevatel aastaegadel, et näha muutusi puul. Lastel on võimalik sügisel korjata värvilisi lehti, mida saab hiljem õppetöös või mängus kasutada. Raamatus „Meisterdame loodusmaterjalidest“ (Siilak, 2009) on võimalik vahtrapuul viljadega (ninadega) käbililled teha (lk 46).

Vahtrapuul kirjeldamiseks on abiks raamat „Sofi puuderetk“ (Casta, 2008), kus on jutt puust (lk 18). Lisaks on „Metoodiline kogumik projekti „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ raames koostatud kodutöödest“ (2008), milles on juttu, miks lehed langevad; miks vahtrapuul on ninad?

Puu läheduses on koht jooksmiseks ja mängude mängimiseks. Pargis on olemas pingid istumiseks, kuid õpetaja võib kaasa võtta ka teki. Läbi tegevuste ja töölehtede (Lisa 11-14) kinnistatakse teadmisi vahtrapuust. Töölehtede täitmisel on võimalik õpetajatel teha muudatusi ülesandes ning valida täitmiseks sobivat kunstitarbed.

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„**Puuvihik ja väike herbaarium**“ (Meelind, 2014).

„**Väike puuraamat**“ (Clarke, 2013).

„**Sofi puuderetk**“ (Casta, 2008):

- „Vaher“, lk 18.

„Metoodiline kogumik projekti „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“ raames koostatud kodutöödest“ (2008):

- Luik, M. „Miks on vahtral tuulerõuged?“, lk 50;
- Luik, M. „Miks lehed langevad“, lk 78;
- Aleksejev, E. „Miks vahtrapuul on ninad?“, lk 143.

Soovituslikud ülesanded lastele (Perv, 2008; Raadik, 2009; Tõhk, 2010; Autori idee):

- vaatle puud; kas tead mis puu see on;
- vaatle ja kirjelda, missugune puu välja näeb (sile, krobeline, pehme, kõva jne);
- vaatle, milline on puu erinevatel aastaegadel sügisel; talvel; kevadel;
- vestlus teemal „Hoiu loodust“; mida tohib looduses teha ja mida mitte;
- lapsed istuvad puu juures ja kuulavad ümbruse hääli;
- too palun punane leht (roheline, kollane);
- too palun üks suur ja üks väike leht (kaks suurt ja üks väike);
- leia kaks rohelist lehte;
- too palun üks oks;
- puukoore jäljendi tegemine;
- ümber puu lasta joosta ja mängida mängu;
- sügis- sügislehtedega saab lehetantsu ja/või mängu mängida;
- liisusami õppimine- „Seal, kus laste mängumuru, on üks väike puu. Igal hommikul ta juukseid kammimas käib tuul“ (Jakobson & Talinurm, 2009, lk 11).

Soovituslik lugemine õpetajale taustainfoks:

„Kuidas tekkisid aastaajad?“ (Saluste, 1998).

„Nähka lood“ (MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED, s.a.):

- Tiirik, M. „Jänes Ailii esimene sügis“;
- Baum, E. „Ootamatu kohtumine“;
- Saarse, L & Kundla, M. „Kes on kauneim ilma peal?“.

Soovituslikud luuletused ja liisusalmid:

„Liisusalmidest lauamängudeni“ (Lillo, 2014) (luuletus):

- „Oktoober“, lk 17.

„Minu väike õunapuu“ (Mänd, 1974):

- „Lõbus sügistuul“, lk 27.

„Täheke nr 9“ (s.a 1971):

- Sõelsepp, V. „Kolm puud“, lk 5;
- Niit, E. „Sügis“, lk 5.

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Seal, kus laste mängumuru,
on üks väike puu.
Igal hommikul ta juukseid
kammimas käib tuul“ (lk 11);
- „Õues kõnnib sügistuul,
puistab lehti põõsalt, puult.
Lapsed koos on puude all
kirju lehesaju all“ (lk 22);
- „Suvi läks ja sügis tuli,
vahtra ladvas süttis tuli.
Haavad aias punasid,
kastan täis läks munasid“ (lk 26);
- „Vahtrapuu, vahtrapuu,
sinu lehti puistab tuul.
Lapsed lehti korjavad,
kodus vaasi panevad“ (lk 26).

Soovituslikud mängud ja mängulised tegevused:

„Ilmamängud“ (Vilbaste, 2012):

- „Vahtrakopter“, lk 56;
- „Suurim lumepall“, lk 68.

**„Metoodiline kogumik projekti „Looduskoolitus lasteaia- ja algklassiõpetajatele“
raames koostatud kodutöödest“** (2008):

- Luik, M. „Tuul ja lehed“, lk 78.

„Mängides õpime ja õpetame. Tea ja toimeta nr 35“ (Perv, 2008):

- „Kõige suurem ja kõige väiksem“ lk 22.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Lehemäng“, lk 36.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

„Teema: vahtraninad.

Koht: väljas.

Vahendid: vahtraninad.

Tegevuse käik: õpetaja näitab lastele vahtra seemneid ja paneb ühe enda ninale: „Kes soovib endale pikka nina?“ Soovi avaldanud laps saab endale vahtranina“ (lk 39).

Soovituslikud laulud:

„Mängukool: 2-3aastastele“ + CD (Hallik & Pullerits, 2009):

- „Lepatriinu“, lk 70;
- „Viis väikest varblast“, lk 76.

„Väikese lapse laulud“ (Kumpas, 2006):

- Kumpas, A. „Tule tantsima“, lk 49;
- Niit, E. „Lehesadu“, lk 111.

„Midli-Madli. II: laule lastele“ (Kumpas & Vikat, 1996b):

- Lõbin, A. „Leheke“, lk 26.

„Tuulejutu viisid: tundekasvatus läbi muusika“ CD (Vilmusenaho, 2009):

- „Vahtraleht“ nr 10.

„Õunake: abiks õpetajale“ (Peterson, 1/2010):

- Haljas, H. „Sügis käes“, lk 4.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Õpime rõõmuga loodust tundma“ (Sirp et al., 2013):

- „Joonistamine: peitepilt“, lk 60;
- „Meisterdamine: loodusmaterjalist käevõru“, lk 61.

„Meisterdame loodusmaterjalidest“ (Siilak, 2009):

- „Vahtrapuu viljadega (ninadega) käbililled“, lk 46.

„Sügis: meisterdamist väikelastele“ (Galera Bassachs, 1998a):

- „Sügisene puu“, lk 20;
- „Lehetrukist pilt“, lk 30.
- „Lõngast leht“, lk 22;

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- Õuesõpe: leheussi meisterdamine, lk 24.

RAHVAKALENDRI TÄHTPÄEVAD JA PÜHAD:

1.Sügis:

MIHKLIPÄEV

Soovituslikud luuletused:

„Liisusalmidest lauamängudeni“ (Lillo, 2014):

- „Sügis käes
Sügis käes, sügis käes!
Sügisel on mihklipäev.
Sügis käes, sügis käes!
- Sügisel on mardipäev.
Sügis käes, sügis käes!
Sügisel on kadripäev ...“ (lk 16).

„Küllap sirgun: luuletusi väikelapsele, näidendeid ja lisamaterjali õpetajale“

(Karilaid, 2014) (luuletus):

- „Mihklipäev“, lk 51.

Soovituslikud mängud:

„Tervis ja terviseteadlikkus läbi toitumis- ja liikumismängude“ (Varava, Pitsi, & Oja, 2010):

- Savik, O. „Köögiljade korjamine“, lk 34.

ISADEPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):

- „Isadepäev ehk okkakese mitmenäoline isa“, lk 55.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid:

„Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008):

- Esop, E. „Naerulind“, lk 42.

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Isal kodus säärikud määrdega on määritud“ (lk 11);
- „Isa, isa, isa, kes on mul nii visa. Tubli olla proovin, õnne sulle soovin“ (lk 39);
- „Minu isa on hell ja hea. Temast paremat ma ei tea“ (lk 39);
- „Issil vurrud ees, ta on imetore mees. Issi tõstab minu üles, hoiab armsalt oma süles“ (lk 40);
- „Minu isa“, lk 56.

Soovituslikud laulud:

„Tule mängima!“ (Toompere, 2005):

- Toompere, S. „Issiga“, lk 8.

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- „Olen alles väikene“, lk 6.

Soovituslik kunstitegevus:

„Meisterdame issile“ (Gilpin, 2007):

- „Lipsukaart“, lk 17.

MARDIPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„**Mardipäev**“ loeme koos sari (Minlibajeva, Meltsas, & Pimenova 2010a).

Soovituslikud luuletused, liisusalmid:

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Laske sisse mardisandid!
Laske sisse mardisandid!
Mardi küüned külmetavad.
Mardi varbad valutavad...“ (lk 38);
- „Kui mardiõhtul tõuseb kuu
ja naeratab ta kuldne suu,
siis mardisandid ukse ees,
neil kotis viljaõnne sees“ (lk 39).
- „... Täna saanud minust Mart,
kellel kaenlas mängupart,
ukse taga koputan,
õnnesoove nuputan...“ (lk 55).

„Lõbus tuul“ (Esop, 1988):

- „Mardiõhtul“, lk 99.

Soovituslikud mängud:

„Rahvakalendri tähtpäevi: eesti rahvakombed väikestele ja suurtele“ (Lään, 2012):

- „Teeme kakku“, lk 42;
- „Sõrmetants“, lk 43.
- „Teeme, teeme“, lk 43;

KADRIPÄEV

Soovituslikud liisusalmid:

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Selga paneb riided valged,
roosatama ajab palged,
uhke näo ta pähe maalib,
kadrina siis ringi traavib“ (lk 39).

„Kõnnib salm üle mäe“ (Aavik-Vadi, 2012):

- „Sandipere tuleb“, lk 32.

2. Talv:

JÕULUD

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):

- „Jõulud ehk kuidas okkake jõuluvana kingikotti sattus“, lk 58.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid ja jutud:

„Eesti jõulusalmide ja –juttude kuldraamat“ (Saar, 2011) (luuletused):

- Liiv J. „Lumehelbeke“, lk 10;
- Tungal, T. „Pisipõnni jõulusalm“, lk 193.
- Vilep, H. „Saapad“, lk 144;

„Memm, palun loe mulle!“ (Tungal, 2001) (luuletused):

- Esop, E. „Jõulupiparkook“, lk 14;
- Esop, E. „Jõulupäkapikud“, lk 26.

„Eesti lastejuttude kuldraamat“ (Saar, 2010):

- Niit, E. „Esimene lumi“, lk 65.

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Aknast sisse
vaatas kuu,
aknast välja
Jõulupuu“ (lk 11);
- „Päkapikud käivad juba,
ärevust nüüd täis on tuba.
Kohe tuleb jõulumees,
põhjapõdrad saani ees“ (lk 40);
- „Vaata, vaata, jõulumees,
vaata mind ja sõbrakest!
Sulle täna laulan ma,
sulle püüan tantsida“ (lk 40).

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Lumememmel tuli külla
(kätega palli vajutamine)
Valge lumehelbeke.
(sõrmedega ülevalt alla liigutamine)
Tema järel sammub siia väike
päkapikuke.
(käed seljal kõndimine)
Lal-lal-laa, lal-lal-laa, lõbusasti
tantsivad.
(plaksutades keerutamine 2x)“ (lk 35);
- „Metsas väike kuuseke,
(kätega pea kohale kolmnurga moodustamine)
kasvab rõõmuks lapsele.
(kätega plaksutamine)
Jõuluks tuppa tuuakse,
(kätega matkida kuuse panemist põrandale)
ehTED peale pannakse“
(matkid ehete asetamist kuusele)“ (lk 39);
- „Pi-pi piparkook,
(käed suu ees ja sosinal öelda)
tuli meie majja!
(kükkis kõnd)
Pi-pi piparkook,
(valjult öelda)
hüppas kuuse alla!
(koosjalu hüpped näidatud
suunda)“ (lk 37);

- „Mina olen päkapikk, päkapikk, päkapikk!
(käega osutab rinnale)
Peas mul ilus tutimüts, tutimüts!
(moodustab pea kohal harali sõrmedega kolmnurga)
Mina astun tip ja tap, tip ja tap, tip ja tap.
(kõndimine)
Tutike teeb sips ja saps, sips ja saps, sips ja saps!
(labakätega lehvitamine kõrvade kõrgusel)“ (lk 41).

Soovituslikud mängulised tegevused:

„Liikumismängud lasteaias“ (Tamm, 2011):

- „Päkapikud otsivad häid lapsi“, lk 36.

Soovituslikud laulud:

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- „Väike kuusepuu“, lk 21;
- „Päkapikupere“, lk 21.

„Laulu tegin väikese: uusi laule mudilastele“ (Kiilu, 2007):

- Kents, M. „Kuidas kõnnib päkapikk“, lk 4.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- Käemäng „Päkapikud“, lk 65.

„Väikese lapse laulud“ (Kumpas, 2006):

- Kumpas, A. „Päkapikk“, lk 125.

„Präänik-Väänik“ (Rand, 2008):

- Kaeramaa, T. „Päkapikkude laul“, lk 57.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Lumememme sõbrad“, lk 34;
- „Minu jõulukuuseke“, lk 38;
- „Pi-pi piparkoogid“, lk 36;
- „Ohhoo, päkapikumüts!“, lk 40.

„Talv: meisterdamist väikelastele“ (Galera Bassachs, 1998b):

- „Talvine puu“, lk 12;
- „Lumemees“, lk 34;
- „Kuused lumes“, lk 42.

SÕBRAPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):

- „Sõbrapäev ehk saagu mis saab – tulgu mis tuleb“, lk 10.

Soovituslikud liisusalmid ja jutud:

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Sõbrake, sa oled hea,
sinu sarnast ma ei tea“ (lk 36);
- „Kolm sõna sulle:
ole sõber mulle“ (lk 36);
„Sõber, anna mulle käsi,
üheskoos me ei väsi“ (lk 36);
- „Lasteaias palju sõpru,
kellega koos mängin.
Sõbrad lahked, sõbrad hellad,
neile lilli kingin“ (lk 36);
- „Armsale sõbrale“, lk 59.

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Mul on armas sõbrake,
(mõlema käega endale pai)
lille teen ma temale.
(käed ette, sõrmed püsti, näpud harali nagu lille kroonlehed)
Jaa-jaa, sõbrake,
(harali näppudega käte vibutamine rütmis üles-alla)
lille teen ma temale!
(harali näppudega käte vibutamine rütmis üles-alla)“ (lk 57).

„Ullipi seiklused: loe ja mängi“ (Laende, 2012):

- „Ullipi suured sõbrad“, lk 15;
- „Sõber“, lk 60.

„Õpetajaraamat“ (Vaher, 2010) (jutt):

- Tamme, D-F. „Kuidas ööbik ja vares sõbraks said?“, lk 46;

- Sits, T. „Sõber aitab sõpra“, lk 48.

Soovituslikud laulud:

„Ühes šokolaadilinnas“ (Pajusaar, 2011):

- „Sõbramäng“, lk 4.

„Präänik-Väänik“ (Rand, 2008):

- Raidma, E. „Sõbramäng“, lk 83.

Soovituslikud kunstitegevused:

Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Lill sõbrale“, lk 56.

VASTLAPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„**Vastlamuinasjutt**“ loeme koos sari (Minlibajeva, Meltsas, & Pimenova 2010b).

„**Okkakese lood: tähtpäevad**“ (Leevand, 2007):

- „Vastlapäev ehk veerev süli – lumepall“, lk 21.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid:

„**Eesti lasteluule kuldraamat**“ (Krusten, 2008):

- Jakobson, P. „Vastlalaul“, lk 99.

„**Taadu, palun loe mulle!**“ (Tungal, 2002) (luuletus):

- Esop; E. „Vastlakukkel“, lk 106.

„**Kõnnib salm üle mäe**“ (Aavik-Vadi, 2012):

- „Vastlamägi“, lk 42.

„**Liisusalmidest lauamängudeni**“ (Lillo, 2014):

- „Vastlapäev“, lk 18.

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Kui võtan kelgu ma,
siis tuleb emme ka.
Meil ees on kelgusõit,
sest tuisud lume töid“ (lk 23);
- „1 – vastlakukli müts
2 – vastlatantsu plaks
3 – vastlapäeva kumm
4 – vastlapeo helin“ (lk 35);
- „Tahan vastlaliugu lasta,
mägi on ja regi ka.
Regi, regi, aita kaasa!
Aita kaasa, mägi ka!“ (lk 35).

Soovituslikud mängud:

„Rahvakalendri tähtpäevi: eesti rahvakombed väikestele ja suurtele“ (Lään, 2012):

- „Lumepallide veeretamine“, lk 115;
- „Kelgutamine“, lk 115.

„Eesti rahvamänge“ (Kalamees, 1973):

- „Lumelühter“, lk 164.

Soovituslikud laulud:

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- „Lihtne vastlalauluke“, lk 19.

„Laule, mängu, tantse 1-3-aastastele lastele“ (Abiram, Hannula, & Kivistik, 1978):

- „Kelgutamas“, lk 19.

Soovituslik kunstitegevus:

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- „Kelgusõit“, lk 68.

VABARIIGI AASTAPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„Minu Eestimaa raamat“ (Alunurm, 2013).

„Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):

- „Eesti Vabariigi aastapäev ehk saagu mis saab – tulgu mis tuleb“, lk 16.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Väike lill, till-till-till.
Rukkilill, till-till-till.
(kükitamine, sõrmedega rütmis põrandale koputamine)
Kasvab pikaks lal-lal-laa,
(püsti tõusmine, käed üles)
ilusaks ja käharaks!
(keerutamine)“ (lk 77).

„Laste rõõm. I osa: Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860-1980“ (Väljataga & Kehman, 2011):

- Kiiss, A. „Mu koduke“, lk 101;
- Luik, V. „Emakeel“, lk 222.

Soovituslikud laulud:

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- „Kodus on nii hea“, lk 12.

„Midli-Madli. I: laule lastele“ (Kumpas & Vikat, 1996a):

- „Kus on minu koduke“, lk 9.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Rukkililled“, lk 76.

3.Kevad:

LIHAVÕTTED

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

- „Munadepüha kingitus“ (Nyirö, 2004);
- „Kanaema ja tema kolm tibukest“ (Ward, 2004);
- „Meie vaatame muna“ (Rannut, 2004b).
- „Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):
- „Lihavõtted ehk kevad metsas“, lk 36.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid ja jutud:

„**Munapühad**“ (Merilaas, 1992) (luuletused).

„**Kana Kaagu talus**“ (Crossley, 2001) (jutt).

„**Eesti lastejuttude kuldraamat**“ (Saar, 2010):

- Luik, V. „Kuidas Johannes pühademune värvis“, lk 308.

„**Meie lapse lihavõtteraamat**“ (Muhel, 1994):

- „Kevadpühad“, lk 2;
- „Munadepühad“, lk 20;
- Esop, E. „Kevade värvid“, lk 27;
- Taev, S. „Tibuke“, lk 37;
- Merilaas, K. „Kevad“, lk 41.

„**Meie pere munapühad**“ (Arnover & Kask, 1996):

- Esop, E. „Tõsilugu“, lk 48.

„**Meie lapse munapühad**“ (Parksepp, 2011):

- „Jänkudel on rasked päevad“, lk 53;
- „Munade koks“, lk 98.

„**Liisusalmid ja lasteriimid**“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Siis, kui kevad jõuab ligi,
päike taeval särab üha,
just siis viimaks ometigi
tuleb lihavõttepüha“ (lk 37);
- „Laual naeratavad
värvilised munad.
šokolaadist jänkul
silmist rõõmu kumab“ (lk 37).

„**Rahvakalendri tähtpäevi: eesti rahvakombed väikestele ja suurtele**“ (Lään, 2012):

- „Munakoksimise laul“, lk 126;
- „Vanaema valge kana“, lk 133.

„**Laste rõõm. I osa: Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860-1980**“ (Väljataga & Kehman, 2011):

- Oro, J. „Lapse palve tibukesele“, lk 67.

Soovituslikud mängud ja mängulised tegevused:

„**Rahvakalendri tähtpäevi: eesti rahvakombed väikestele ja suurtele**“ (Lään, 2012):

- „Munakoksimine“, lk 126.

„Liikumismängud 1-3aastastele lastele“ (Raasuke, 2009):

- „Kana ja tibud“, lk 17.

„Laule, mängu, tantse 1-3-aastastele lastele“ (Abiram et al., 1978):

- „Jänku“, lk 38.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- Käemäng „Kuketibu Kiki-Koki“, lk 110;
- „Õuesõpe: munade otsimine

Koht: väljas.

Vahendid: vastavalt laste arvule plastmune, korvid, käpikkana.

Tegevuse käik: õpetaja võtab käpikkana ja kutsus lapsed enda juurde: „Lapsed, tulge mulle appi. Ma ei mäleta enam, kuhu ma oma munad munesin. Võtke korvid (lapsed võtavad). Palun aidake munad üles leida. Võib-olla on need...taga?“ Lapsed lähevad vaatama. Kana suunab lapsi ühe objekti juurest teise juurde ... Kana kiidab lapsi ja küsib igäühe käest, mitu muna ta leidis ning mis värvi mune“ (lk 112).

„Eesti rahvamänge“ (Kalamees, 1973):

- „Jänesehüppamine“, lk 217.

Soovituslikud laulud:

„Tule mängima!“ (Toompere, 2005):

- „Jänkuke“, lk 6.

„Laule, mängu, tantse 1-3-aastastele lastele“ (Abiram et al., 1978):

- „Jänese pikk-kõrv“, lk 9;
- „Jänku“, lk 17.

„Midli-Madli. II: laule lastele“ (Kumpas & Vikat, 1996b):

- „Tibuke“, lk 17.

„Väikese lapse laulud. 2, Mänguga muusikamaale“ (Kumpas & Silm, 2008):

- Kumpas, A. „Tibumäng“, lk 69.

EMADEPÄEV

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„Okkakese lood: tähtpäevad“ (Leevand, 2007):

- „Emadepäev ehk kuidas okkake loomaaeda sattus“, lk 42.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid ja jutud:

„Eesti lastejuttude kuldraamat“ (Saar, 2010) (jutt):

- Laas, H. „Kõige ilusam ema“, lk 80;
- Luik, V. „Kolm sinist lillekimpu“, lk 310.

„Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008):

- Lember, I. „Ilus ema“, lk 38.

„Laste rõõm. I osa: Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860-1980“ (Väljataga & Kehman, 2011) (luuletus):

- Enno, E. „Emakene“, lk 70.

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Ema on mul tark ja hea,
seda alati ma tean“ (lk 37);
- „Emake, armas,
meie väikesed
tahame alati olla
sinu päikesed“ (lk 37);
- „Täna oleme kõik head,
paitame emakese pead“ (lk 37);
- „Ema, kallis ema, oled nõnda hea,
panen sinu sülle oma väikse pea“
(lk 37);
- „Emake, emake,
küll sa oled tark ja hea.
Sinust ma targemat
ega paremat ei tea“ (lk 37).

„Ema, palun loe mulle!“ (Tungal, 2000) (luuletus):

- Esop, E. „Sõna“, lk 8.

„Ullipi seiklused: loe ja mängi“ (Laende, 2012) (jutt ja luuletus):

- „Emadepäev“, lk 23;
- „Kallis ema“, lk 25.
- „Ilus kingitus“, lk 24;

Soovituslikud laulud:

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- Kents, M. „Kes on armas lapsele“, lk 25.

Soovituslik kunstitegevus:

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- „Kaart emale“, lk 126.

Ülesanded töölehtedele 8-11:

Tööleht 8. Vahtraleht (Lisa 11)

1. Värvige vahtraleht.

Tööleht 9. Käejälg (Lisa 12)

1. Tee näpuvärvidega oma käest jäljend ja võrdle seda vahtralehega.

Tööleht 10. Raagus puu (Lisa 13)

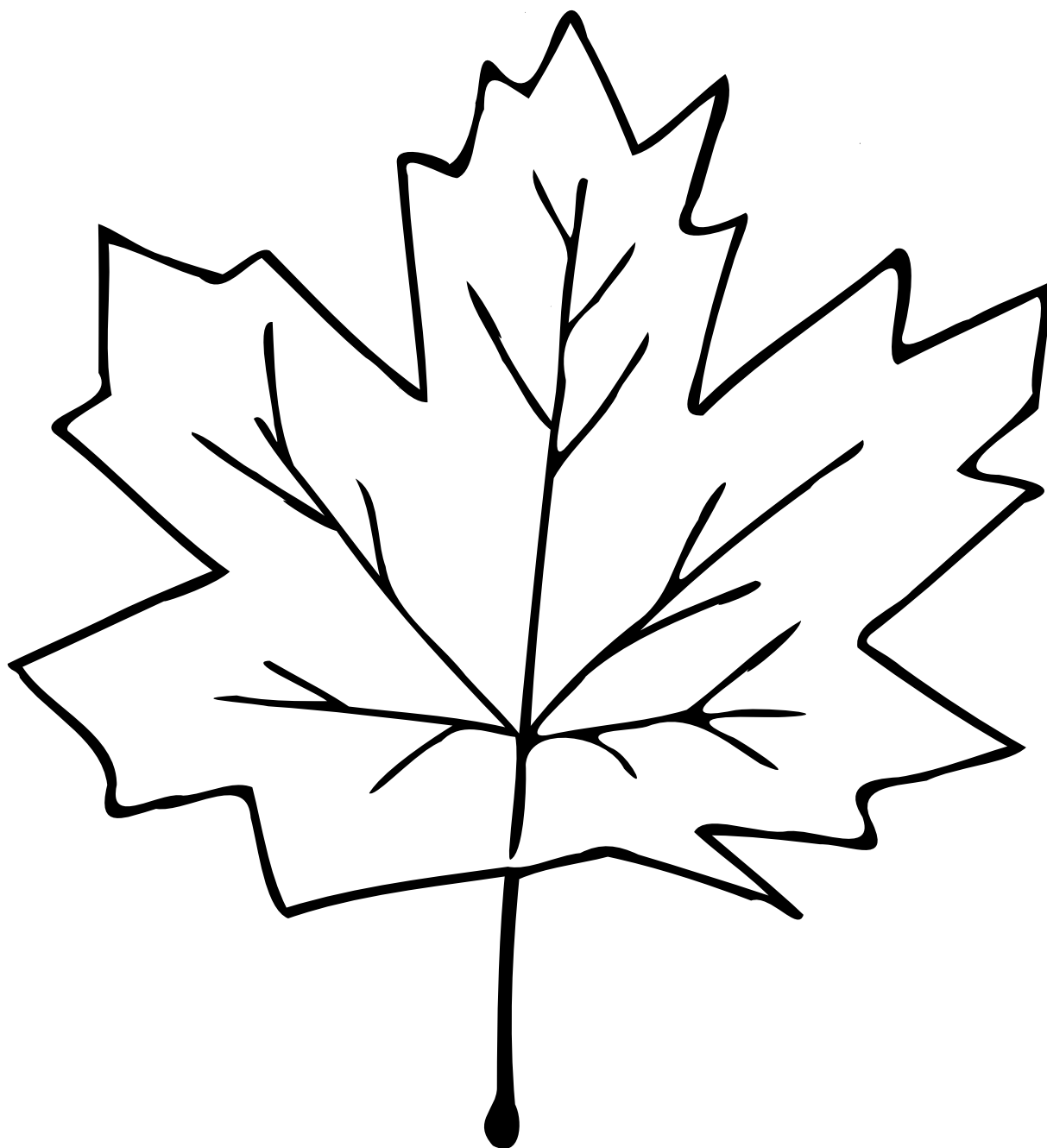
1. Värvige raagus puu.

Tööleht 11. Kevadine puu (Lisa 14)

1. Värvige puu.

TÖÖLEHT 8. VAHTRALEHT

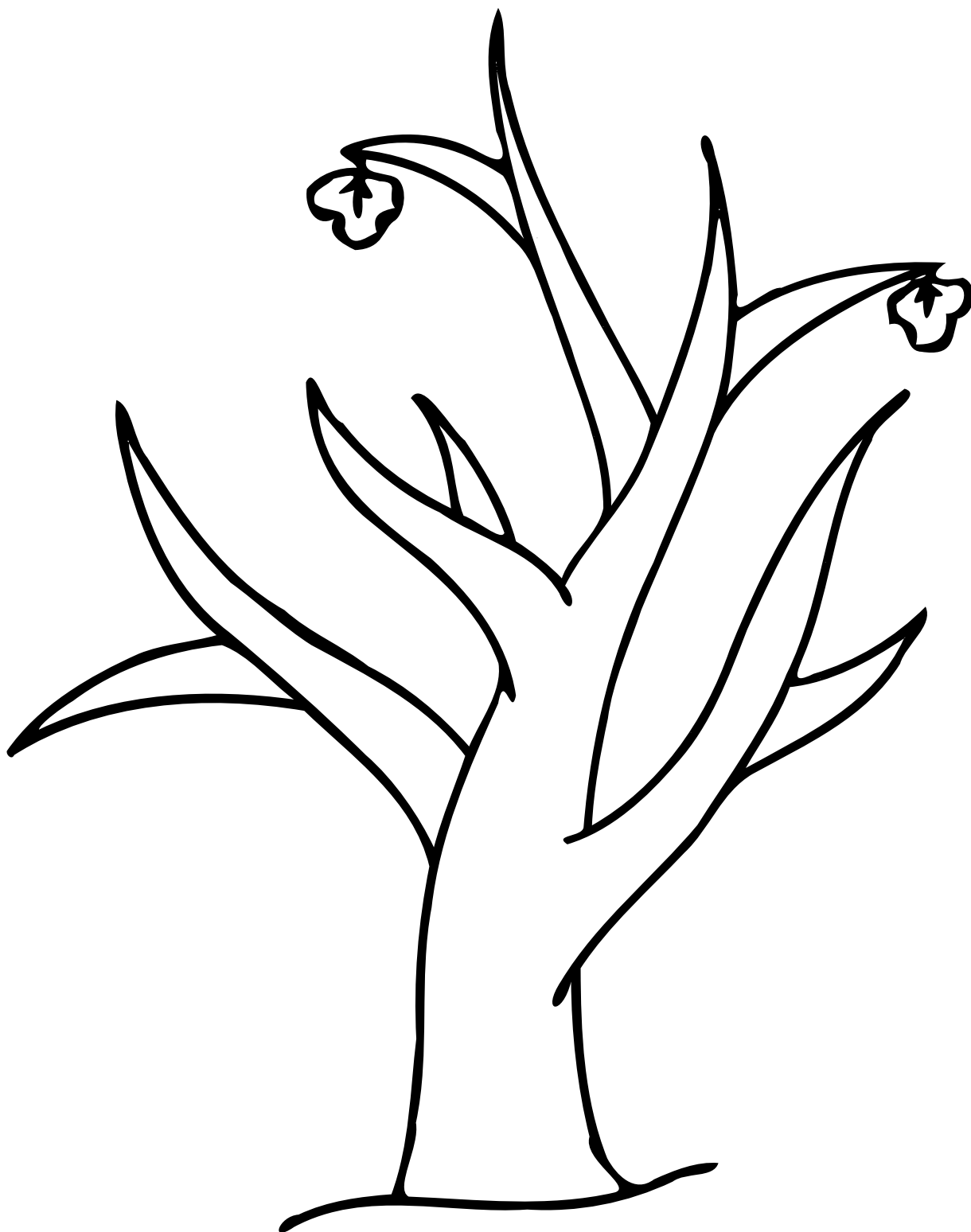
1. VÄRVI VAHTRALEHT.

TÖÖLEHT 9. KÄEJÄLG

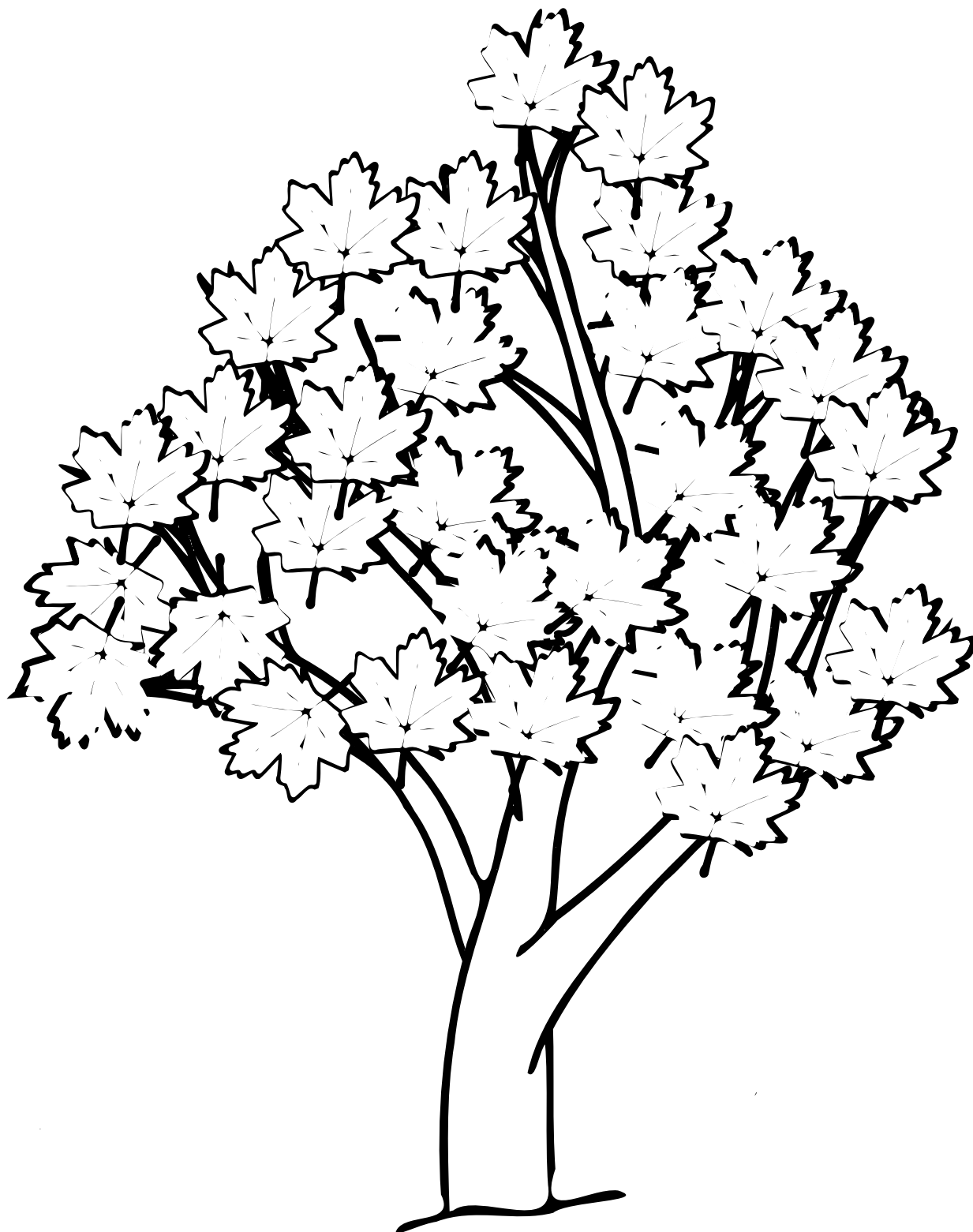
- 1. TEE NÄPUVÄRVIDEGA OMA KÄEST JÄLJEND JA VÕRDLE SEDA VAHTRALEHEGA.**

1. VÄRVI RAAGUS PUU.

TÖÖLEHT 11. KEVADINE PUU

1. VÄRVI PUU.

Neljas vaatluspunkt „Tiik“

Juhend õpetajale

Õppetegevuse eesmärgid vaatluspunktis:

- laps õpib veekogu ääres käituma;
- laps nimetab tuntumaid vees elavaid loomi (konn, kala, part);
- laps tunneb rõõmu liikumisest värskes õhus.

Tegevused vaatluspunktis:

Vaatluspunkt (vt kaart lisa 18) asub Vanemuise pargis ja tegemist on tiigiga. Seal on võimalus lastel uurida ja vaadelda veeloomi ning tiigi ääres- ja vees kasvavaid taimi. Tiiki on võimalik käia vaatamas eri aastaegadel, et näha muutusi. Talvel saab vaadelda jääd tiigi peal ja rääkida ohust, kui jää peale minna. Kevadel saab vaadelda konna ja parti, samuti veetaimi ning mängida teemakohaseid mänge.

Veetaimede kirjeldamiseks on abiks õpetajale raamat „Väike loodusvaatleja“ (Jennings, 2010), milles on juttu veetaimedest (lk 108). Tiigi ümbruses on hea ja ohutu muruplats, mängude mängimiseks, lugusid ja luuletusi kuulata. Saadud teadmiste kinnistamiseks saavad lapsed täita töölehti (Lisad 16-17).

Soovituslik lisamaterjal õpetajale teema käsitlemiseks:

„**Väike loodusvaatleja**“ (Jennings, 2010):

- „Veetaimed“, lk 108.

Soovituslikud ülesanded lastele (Kukk, 2012; Pavlenko, 2014; Varava, 2010; Autori idee):

- arutleda teemal, millised ohud tiigi ääres võivad olla; kuidas tuleb käituda tiigi ääres;
- vaatle, millised taimed kasvavad tiigi ääres;
- vaatle, millised taimed kasvavad vees;
- vaatle veeloomi; vestle keda näed tiigis;
- vaatle ja kirjelda, milline on tiik talvel; kevadel;
- veeloomad- lapsed matkivad looma liikumist; konnad hüppavad; kalad ujuvad; pardid lendavad.

Soovituslikud luuletused, liisusalmid ja jutud:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Pät-pät-pät nüüd astub part,
(tammuv kõnnak)
pät-pät-pät nüüd prääksub part,
(prääksumine 3x)
pät-pät-pät nüüd lendab part,
(lendamise matkimine)
pät-pät-pät nüüd ujub part.
(käed küünarnukkide juurest
kõverdatud ja labakätega ujumise
matkimine)“ (lk 67);
- „Vette, välja, vette, välja
(hüppamine edasi-tagasi 2x)
konnakesed hüppavad.
(vaba hüppamine)
Vette, välja, vette, välja
(hüppamine edasi-tagasi 2x)
konnakesed mängivad.
(vaba hüppamine)“ (lk 81).

„Liisusalmid ja lasteriimid“ (Jakobson & Talinurm, 2009):

- „Kassid läksid kalale,
ikka jalalt jalale,
pita-päta, pita-päta
läbi rohu, üle mäta“ (lk 9);
- „Kala ujub – Sull-mull, sull-mull,
uju koju, kalapoju“ (lk 15);
- „Konn hüppab – Krooks-krooks,
konnake,
siin on sinu vennake“ (lk 16).

„Kilul oli vilu: lasteluulet“ (Raud, 1987) (luuletus):

- „Part meres“, lk 115.

„Hiire auto. Tipp ja Täpp“ (Leies, 2001):

- „Konna kingad“, lk 40;
- „Pardid teevad allveesporti“, lk 59.

„Lõbus tuul“ (Esop, 1988):

- „Laulan valjult:
„Krooks-krooks!“
Minule ei meeldi jooks,
aina hüppan, kargan kaldal,
vaikselt istuda ei malda.
Kuumal päeval vees ma ujun,
mul on ikka rõõmus tuju!“ (lk 20)

„Täna tuleb tore päev: arendavaid tegevusi ja mängu lastega“ (Lillo, 2010):

- „Kalake ujub vees“
„Täna tuleb tore päev,
enda ümber kalu näen.
Tere kala, tere, tere,
kes on meie kalapere“ (lk 30).

„Emme, oled see sina?“ (Morozumi, 2007) (jutt).

„Taadu, palun loe mulle!“ (Tungal, 2002):

- Oro, J. „Sääsk ja konn“, lk 262.

„Ema, palun loe mulle“ (Tungal, 2000):

- Raud, E. „Linnupoegade õhtu“, lk 24;
- Pohlak, A. „Kevade tulek“, lk 56.

„Eesti lasteluule kuldraamat“ (Krusten, 2008):

- Niit, E. „Kalad“, lk 188.

„Kõik räägivad“ (Mänd, 1982):

- „Konn“, lk 20.

Soovituslikud mängud ja mängulised tegevused:

„Liikumismängud 1-3aastastele lastele“ (Raasuke, 2009):

- „Part ja pardipojad“, lk 9;
- „Konnad“, lk 23.

„Liikumismängud lasteaias“ (Tamm, 2011):

- „Haned-luiged, tulge koju!“, lk 99.

„Päkapikurada“ (Aher, 2005):

- „Veekogu või kallas“, lk 14.

„Õpime rõõmuga loodust tundma“ (Sirp et al., 2013):

- „Haned-luiged, tulge koju!“, lk 46.

„Õpime õues mängides“ (Raadik, 2009):

- „Parditaarumine“, lk 86.

„Eesti rahvamänge“ (Kalamees, 1973):

- „Konnahüppamine“, lk 32.

„Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele“ (Kukk, 2012):

- Loovmäng „Konnad hüppavad, kalad ujuvad, pardid lendavad“, lk 137;
- Õuesõpe: tiigi juurde, lk 137.

Soovituslikud laulud:

„Laule ja salme kõige pisematele“ (Koop, 2009):

- „Pardike“, lk 14.

„Mängukool: 2-3aastastele“ + CD (Hallik & Pullerits, 2009):

- „Teine konn“, lk 64.

„Õunake: abiks õpetajale“ (Peterson, 5/2014):

- Erimäe, K. „Lindude kevadlaul I“, lk 8.

„Väikese lapse laulud. 2, Mänguga muusikamaale“ (Kumpas & Silm, 2008):

- Kumpas, A. „Pardipoju“, lk 70.

„Lastelaulud“ (Mikussaar, 2003):

- „Konna kodu“, lk 69.

„Präänik-Väänik“ (Rand, 2008):

- Kivinukk, N. „Pardike ja konnake“, lk 31.

Soovituslikud kunstitegevused:

„Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2-3-aastastele“ (Jürisalu & Juhanson, 2012):

- „Pardikesed suplemas“, lk 66;
- „Konnapaar“, lk 80.

„Suvi: meisterdamist väikelastele“ (Galera Bassachs, 1998d):

- „Kala“, lk 18.

Ülesanded töölehtedele 12-13:

Tööleht 12. Veeloomad (Lisa 16)

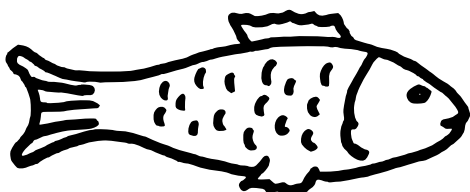
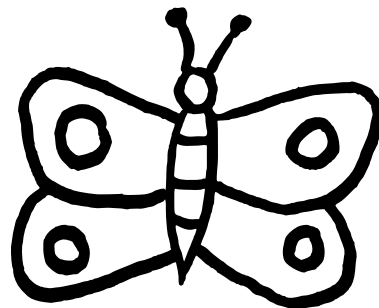
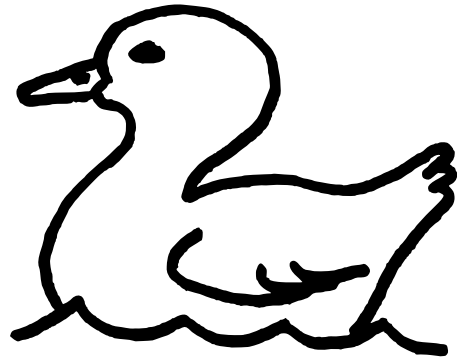
1. Millised loomad elavad vees? Tõmba veeloomadele ring ümber. Värv.

Tööleht 13. Part (Lisa 17)

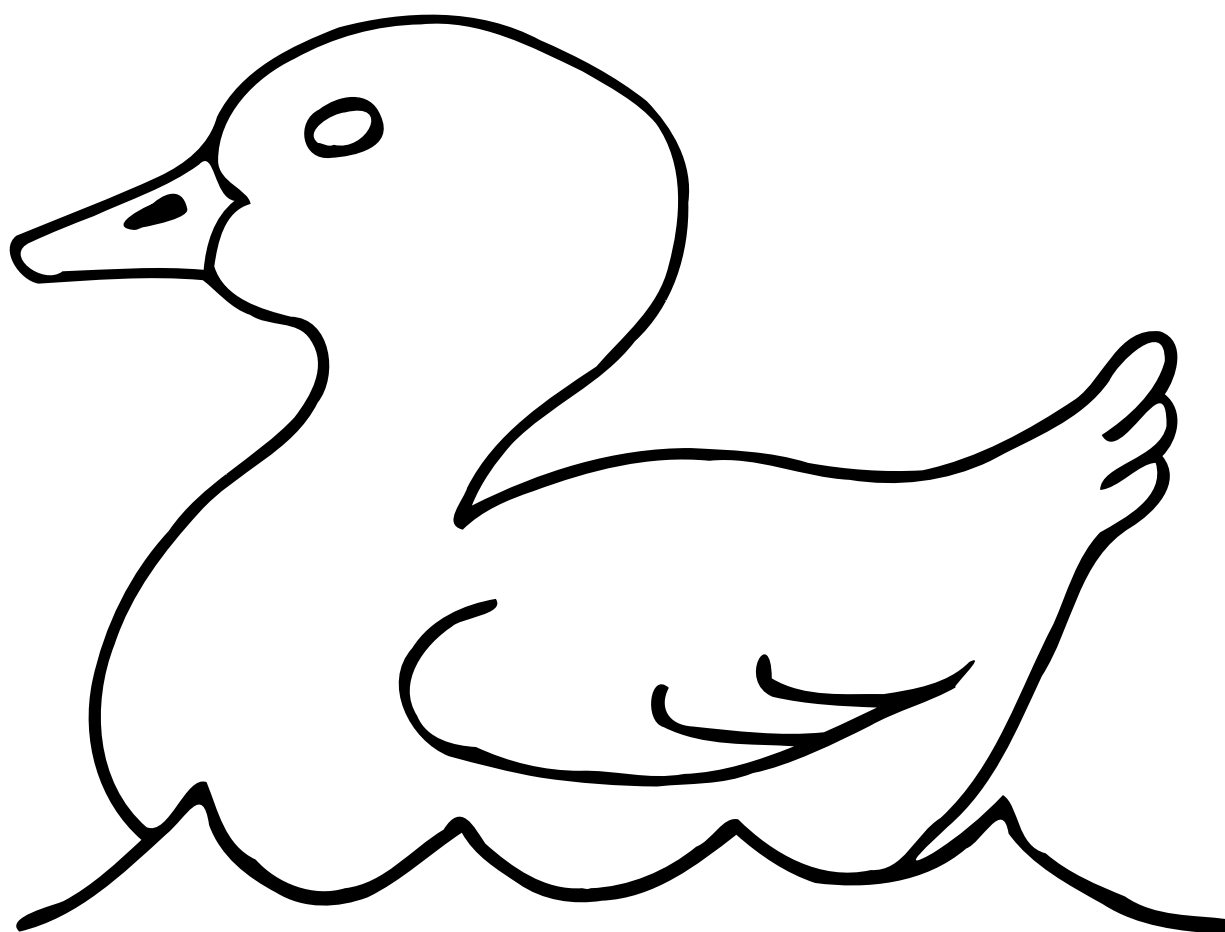
1. Värv part.

TÖÖLEHT 12. VEELOOMAD

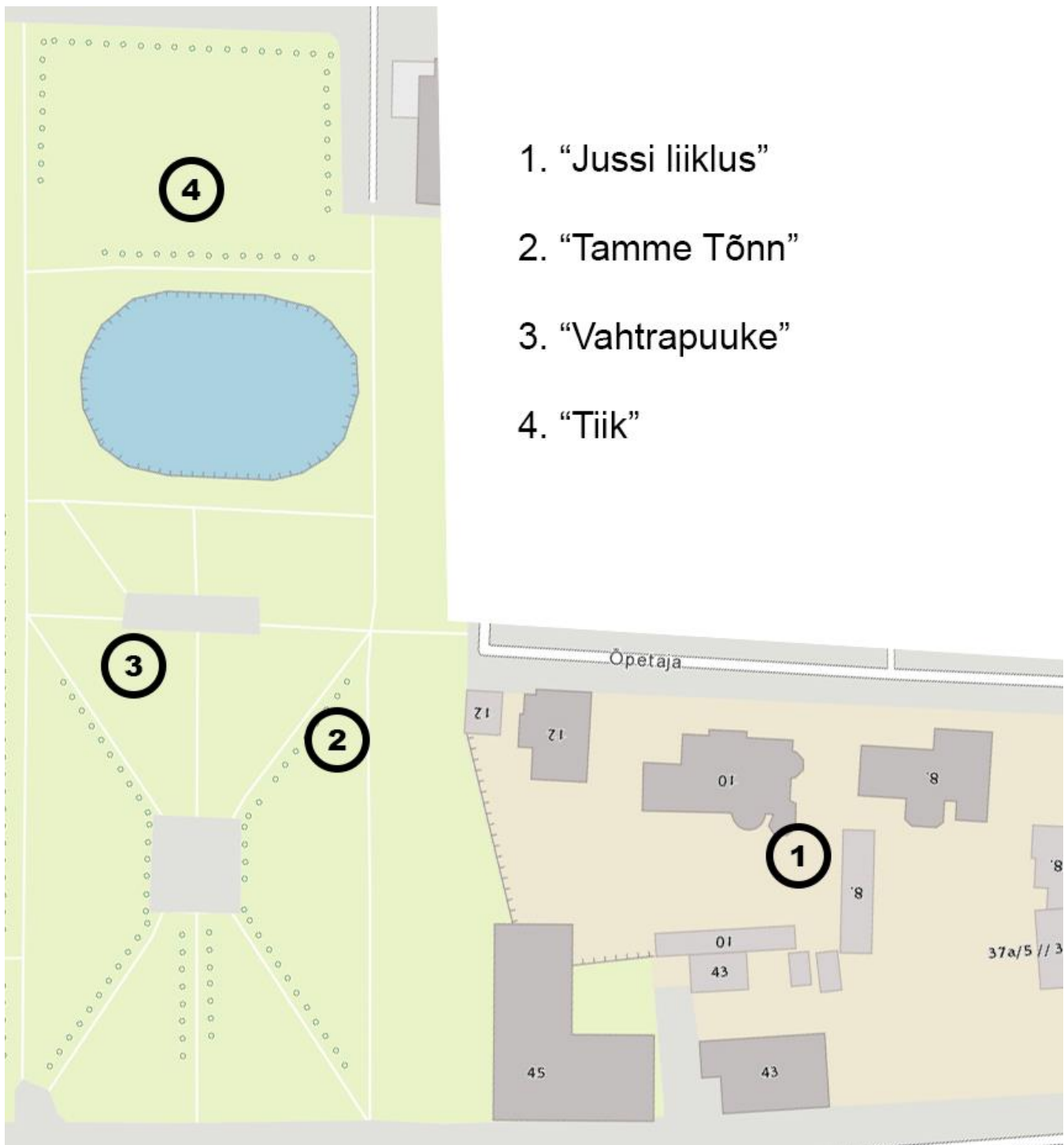
1. MILLISED LOOMAD ELAVAD VEES? TÕMBA VEELOOMADELE RING ÜMBER. VÄRVI.

1. VÄRVI PART.

Mängu- ja õpperaja kaart

1. "Jussi liiklus"
2. "Tamme Tõnn"
3. "Vahtrapuuke"
4. "Tiik"

Kaart: Kohaliku omavalitsuse teenuseportaal (s.a).

Kasutatud kirjandus

- Aavik-Vadi, V. (2012). *Kõnnib salm üle mäe*. Tartu: Studium.
- Abiram, S., Hannula, L., & Kivistik, N. (1978). *Laule, mängu, tantse 1-3-aastastele lastele*. Tallinn: Valgus.
- Aher, S. (Koost). (2005). *Päkapikurada. Juhiseid keskkonnamängudeks ja –tegevusteks lasteaias*. Külastatud aadressil <http://www.hared.ee/files/pakapikurada.pdf>.
- Alunurm, A. (2013). *Minu Eestimaa raamat*. Tallinn: Avita.
- Arnover, E., & Kask, A. (Koost). (1996). *Meie pere munapäevad*. Tallinn: Minikiri.
- Casta, S. (2008). *Sofi puuderetk*. Tallinn: Kirilille Kirjastus.
- Clarke, P. (2013). *puuvihik*. Tallinn: Koolibri.
- Crossley, D. (2001). *Kana Kaagu talus*. Tallinn: Sinisukk.
- Erik, L., & Kohari, E. (2008). *Liikumismängud ja- tegevused*. Kirjastus Ilo.
- Esop, E. (1988). *Lõbus tuul*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Esop, E. (2007). *Edev jänku*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Galera Bassachs, A. (1998a). *Sügis: meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.
- Galera Bassachs, A. (1998b). *Talv: meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.
- Galera Bassachs, A. (1998c). *Kevad: meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.
- Galera Bassachs, A. (1998d). *Suvi: meisterdamist väikelastele*. Tallinn: Odamees.
- Gilpin, R. (2007). *Meisterdame issile*. Paide: Kuma.
- Gorbatšonok, J., Slepitsa, S., & Kazatšonok, K. (Koost). (2008). *Tahan olla kiiduväärt*. Tallinn: Kirilill Kirjastus.
- Hallik, M., & Pullerits, M. (2009). *Mängukool: 2-3aastastele*. Tallinn: Avita.
- Jakobson, T., & Talinurm, M. (2009). *Liisusalmid ja lasteriimid. Liisusalvide ja lasteriimide kasutamise võimalused lasteaias õppe- ja kasvatusetegevustes*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Jennings, T. (2010). *Väike loodusvaatleja*. Tallinn: Varrak.
- Juhanson, L. (2011). *Metsast ja selle asukatest*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Jürisalu, M., & Juhanson, L. (2012). *Loomisrõõm. Liisusalmid ja loovtööd 2 – 3-aastastele*. Tallinn: Kirjastus TEA.
- Kalamees, A. (1973). *Eesti rahvamänge*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Kamarik, T. (2010). *Miriam ja puud*. Tallinn: Eesti Päevaleht.
- Karilaid, M. (2014). *Küllap sirgun: luuletusi väikelapsele, näidendeid ja lisamaterjali õpetajale*. Tartu: Atlex.
- Kebbinau, M. (2004). *Ehitame maja*. Tallinn: Ilo Print.
- Kebbinau, M., & Meltsas, N. (2004a). *Meie läheme*. Tallinn: Ilo Print.

- Kebbinau, M., & Meltsas, N. (2004b). *Tants ümber puu*. Tallinn: Ilo Print.
- Kiilu, K. (Toim). (2007). *Laulu tegin väikese: uusi laule mudilastele*. Tallinn: SP Muusikaprojekt.
- Kohaliku omavalitsuse teenuseportaal* (s.a). Külastatud aadressil: <https://www.kovtp.ee/kaart>.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2008). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Koop, S. (2009). *Laule ja salme kõige pisematele*. Tallinn: SP Muusika.
- Krusten, R. (Koost). (2008). *Eesti lasteluule kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kukk, P. (2012). *Linnupojad ümber puu: arendavaid tegevusi sõimelastele*. Tartu: Atlex.
- Kumpas, A. (2006). *Väikese lapse laulud*. Kirjastus: Ajakirjade Kirjastus.
- Kumpas, A., & Silm, J. (2008). *Väikese lapse laulud. 2, Mänguga muusikamaale*. Tallinn: Ajakirjade Kirjastus.
- Kumpas, A., & Vikat, M. (Toim). (1996a). *Midli-Madli. I: laule lastele*. Tallinn: Koolibri.
- Kumpas, A., & Vikat, M. (Toim). (1996b). *Midli-Madli. II: laule lastele*. Tallinn: Koolibri.
- Laende, J. (2012). *Ullipi seiklused: loe ja mängi*. Tartu: Atlex.
- Laste liikluskasvatuse kord*. (2001). Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/72810>
- Leevand, I. (2007). *Okkakese lood: tähtpäevad*. Rakvere: VR Kirjastus.
- Leies, U. (2001). *Hiire auto. Tipp ja Täpp*. Tallinn: E. Leies.
- Lillo, M. (2014). *Liisusalmidest lauamängudeni*. Tallinn: Koolibri.
- Lillo, M. (2010). *Täna tuleb tore päev: arendavaid tegevusi ja mängu lastega*. Tartu: Atlex.
- Lään, C. (2012). *Rahvakalendri tähtpäevi: eesti rahvakombed väikestele ja suurtele*. Tallinn: Ilo
- Masing, V. (1984). *Sinasõprus tammega: pilte ja teadmisi terveks aastaks (kellel kannatust, sellele kauemakski)*. Tallinn: Valgus.
- Meelind, L. (2014). *Puuvihik ja väike herbaarium*. Tallinn: Jutulind.
- Merilaas, K. (1992). *Munapäevad*. Tallinn: Raamatuühing.
- Metoodiline kogumik projekti „Looduskoolitus lasteaias- ja algklassiõpetajatele“ raames koostatud kodutöödest*. (2008). MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED. Külastatud aadressil: www.hared.ee/files/vastused.doc.
- Mikussaar, H. (2003). *Lastelaulud*. Tallinn: SP Muusikaprojekt.
- Minlibajeva, H., Meltsas, N., & Pimenova, R. (2010a). *Mardipäev*. Tallinn: Ilo.
- Minlibajeva, H., Meltsas, N., & Pimenova, R. (2010b). *Vastlamuinasjutt*. Tallinn: Ilo.
- Morozumi, A. (2007). *Emme, oled see sina?* Tallinn: Varrak.
- Muhel, I. (1994). *Meie lapse lihavõtteraamat*. Tallinn: Koolibri.

- Mänd, H. (1974). *Minu väike õunapuu: luuletusi lastele*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Mänd, H. (1982). *Kõik räägivad*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Niit, E. (2006). *Laste laulud*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Novikova, M. (Koost). (2006). *Kenad kombed*. Tallinn: Kirilille Kirjastus.
- Nähka lood*. MTÜ Koolitus- ja Nõustamiskeskus HARED (s.a.). Külastatud aadressil
<http://www.hot.ee/nahkalood/sisukord.htm>.
- Nyirö, E. (2004). *Munadepüha kingitus*. Tallinn: Sinisukk.
- Pajusaar, R. (2009). *Pillid laulavad: laulud laiaast ilmast*. Tallinn: Audiosus.
- Pajusaar, R. (2011). *Ühes šokolaadilinnas*. Tallinn: Audiosus.
- Parksepp, A. (Koost). (2011). *Meie lapse munapühad*. Tallinn: Kunst.
- Pavlenko, K. (2014). *Õpperada lasteaiale Lotte kui vahend õppekasvatustöök 5-7aastaste lastega*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Perv, Ü. (2008). Mängud ja mängulised tegevused looduses. M. Mänd (Koost), *Mängides õpime ja õpetame. Tea ja toimet nr 35* (lk 16-28). Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Peterson, L-M. (Koost). (1/2010). *Õunake: abiks õpetajale*. Tallinn: SP Muusika.
- Peterson, L-M. (Koost). (3/2012). *Õunake: abiks õpetajale*. Tallinn: SP Muusika.
- Peterson, L-M. (Koost). (5/2014). *Õunake: abiks õpetajale*. Tallinn: SP Muusika.
- Pitamic, M. (2010). *Lapse mängud: Montessori mängud ja tegevused väikelastele*. Kirjastus: Pegasus.
- Raadik, S. (2009). *Õpime õues mängides*. Tallinn: Ilo.
- Raasuke, I. (2009). *Liikumismängud 1-3aastastele lastele*. Tallinn: Kirjastus Ilo.
- Rand, I. (2008). *Präänik-Väänik*. Tallinn: Muusika Tuba.
- Rannut, Ü. (2004a). *Seemnest kasvab puu*. Tallinn: Ilo Print.
- Rannut, Ü. (2004b). *Meie vaatame muna*. Tallinn: Ilo Print.
- Raud, E. (1987). *Kilul oli vilu: lasteluulet*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Raud, E. (2009). *Väike autoraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Saar, O. (Koost). (2010). *Eesti lastejuttude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Saar, O. (Koost). (2011). *Eesti jõulusalmide ja -juttude kuldraamat*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Saluste, M. (1998). *Kuidas tekkisid aastaajad?* Tallinn: Varrak.
- Siilak, P. (2009). *Meisterdame loodusmaterjalidest*. Paide: Kuma.
- Sirp, J., Tammiste, H., Torstenberg, M., Aoveer, S., Savinskaja, J., & Tankler, M. (Koost). (2013). *Õpime rõõmuga loodust tundma*. Tartu: Atlex.
- Smitt, K. (2004). *Jete ja Jasperi käigud: liiklusest kõige noorematele*. Tallinn: Tiritamm.
- Taidre, H. (1979). *Tiiu, Tõnu, Tuks ja tänav*. Tallinn: Valgus.

- Tamm, Ü. (2011). *Liikumismängud lasteaias*. Tartu: Atlex.
- Toompere, S. (2005). *Tule mängima!* Tartu: Fa: diees.
- Tungal, L. (Koost). (2000). *Emal, palun loe mulle!: muinasjutte, lookesi ja värsse mudilastele kevadest kevadeni*. Tallinn: Ilo.
- Tungal, L. (Koost). (2001). *Memmal, palun loe mulle!: muinasjutte, lookesi ja värsse ettelugemiseks*. Tallinn: Ilo.
- Tungal, L. (Koost). (2002). *Taadu, palun loe mulle!: muinasjutte, lugusid ja luuletusi ettelugemiseks*. Tallinn: Ilo.
- Tõhk, M. (2010). *Metsatõsi rajad*. Tallinn: Eesti Ajalehed AS.
- Täheke nr 9* (1971). Tallinn: Kultuurileht.
- Täheke nr 9* (1974). Tallinn: Kultuurileht.
- Vaher, L. (Koost). (2010). *Õpetajaraamat*. Tartu: Tartu Erahariduse Edendamise Selts.
- Valgusfoor* (2004). Tallinn: Odamees.
- Valter, E., Tungal, L., & Sellenberg, U. (1997). *Liiklusaabits*. Tallinn: Waldung.
- Varava, L. (Koost). (2010). *Näiteid Eesti lasteaegade tervisealasest õppe- ja kasvatustööst*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Varava, L., Pitsi, T., & Oja, L. (Koost). (2010). *Tervis ja terviseteadlikkus läbi toitumis- ja liikumismängude*. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Vilbaste, K. (2012). *Ilmamängud*. Tallinn: Kirjastus Koolibri.
- Vilmusenaho, M. (2009). *Tuulejutu viisid: tundekasvatus läbi muusika*. Tallinn: Temporubato.
- Vinter, K., Roots, I., Tubalkain, E., Künnapas, I., & Bibikov, P. (2007). *Liiklusmapp*. Tallinna Linnupesa lasteaede. Külastatud aadressil: <http://jasirame.weebly.com/3paumlev.html>.
- Väljataga, Ü., & Kehman, A. (Koost). (2011). *Laste rõõm. I osa: Eesti lastejutte ja luuletusi koos piltidega 1860-1980*. Tallinn: Tammerraamat.
- Ward, B. (2002). *Kanaema ja tema kolm tibukest*. Tallinn: Koolibri.

Lisa 19

KÜSIMUSTIK

Lugupeetud ekspert!

Olen Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala 3. kursuse üliõpilane Marika Samulin. Oma bakalaureusetööd kirjutan teemal *Mängu- ja õpperada Vanemuise pargis 2,5-3,5 aastastele lastele*.

Palun Teie eksperthinnangut **minu poolt koostatud mängu- ja õpperaja vaatluspunktidele, õpetajate tööjuhenditele ning töölehtedele**. Küsimustik on anonüümne ning Teie poolt esitatud andmeid kasutatakse vaid eelmainitud bakalaureusetöös üldistatud kujul.

Teie poolt täidetud küsimustikke ootan **hiljemalt 24.aprilliks**.

Marika Samulin

Telefon: ekspertidel teada

E-mail: ekspertidel teada

Küsimused 1-5 on seotud Teie eelneva kogemusega õuesõppes. Palun valige järgnevatest vastusevariantidest Teile kõige sobivam, ning tehke vastavasse kasti või tabelisse rist (X). Kui valisite vastusevariandi „muu“, siis palun täpsustage.

1. Kui oluliseks peate õuesõpet?

täiesti ebaoluline pigem ebaoluline ei oska öelda

pigem oluline väga oluline

2. Kui sageli käite lastega õppekäikudel?

kord nädalas 1-3 korda kuus 1 korda kuus igal aastaajal 1 kord

üldse mitte muu.....

3. Kui sageli olete kasutanud töölehti õpperajal/õppekäigul olles?

mitte kunagi harva enamasti alati

4. Kui sageli olete kasutanud töölehti pärast õpperajal/õppekäigul käimist õpitu kinnistamiseks?

mitte kunagi harva enamasti alati

5. Kuidas hindate töölehtede vajalikkust 2-3aastastele lastele?

täiesti ebavajalikud pigem ebavajalikud ei oska öelda

pigem vajalikud väga vajalikud

6. Palun tutvuge minu poolt koostatud mängu- ja õpperajaga ning andke järgnevatele väidetele omapoolne hinnang. Tehke kõige sobivamasse lahtrisse rist (X).

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpperaja vaatluspunktide nimed on huvitekitavad.					
Õpperaja vaatluspunktide tegevused on lõimitud.					
Õpperajal saab omandada uusi teadmisi rahvakalendri tähtpäevadest ja pühadest.					
Õpperajal saab ümbritsevat tundma õppida läbi erinevate meelte.					
Õpperajal õpib laps märkama looduses toimuvaid muutusi erinevatel aastaegadel.					
Õpperada võimaldab õppetegevusi huvitavamaks ja mitmekesisemaks muuta.					
Õpperada on lapsele turvaline.					

7. Palun hinnake minu poolt koostatud õpetajate tööjuhendeid. Tehke kõige sobivamasse lahtrisse rist (X).

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“.					
Õpetajate tööjuhendid aitavad õpetajat tegevuste planeerimisel.					
Õpetajate tööjuhendites välja toodud tegevused vaatluspunktides on mitmekesised.					
Õpetajate tööjuhendites välja toodud vaatluspunktide tegevused on mängulised.					
Õpetajate tööjuhendites püstitatud eesmärgid on eakohased					
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohaste õppe- ja liikumismängude leidmiseks.					
Õpetajate tööjuhendid pakuvad võimalusi teemakohase kirjanduse leidmiseks.					
Õpetajate tööjuhendid on vajalikud.					

8. Palun tõmmake ring ümber vaatluspunktidele, mille juhendid on arusaadavad ja milles on piisavalt materjali tegevuste läbiviimiseks. Mida tooksite esile? Kui midagi jäi arusaamatuks, siis kirjutage mida ja kuidas muudaksite?

Vaatluspunkt	Mida tooksite esile? Miks?	Mida ja kuidas muudaksite?
1. „Jussi Liiklus“		
2. „Tamme Tõnn“		
3. „Vahtrapuuke“		
4. „Tiik“		

9. Palun tutvuge minu poolt lastele koostatud töölehtedega ning andke omapoolne hinnang järgnevatele väidetele. Tehke sobivamasse lahtrisse rist (X).

Väited	Üldse mitte	Pigem ei	Nii ja naa	Pigem jah	Kindlasti
Töölehed on kooskõlas „Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekavaga“.					
Töölehtede ülesanded on lapsele eakohased.					
Töölehed aitavad õpitud kinnistada.					
Töölehed tekitavad lapses huvi looduse vastu.					
Töölehed rikastavad laste sõnavara.					
Töölehed suunavad last iseseisvalt tegutsema.					

10. Palun kirjutage, mida tooksite töölehe puhul esile ning mida ja kuidas muudaksite.

Tööleht	Mida tooksite esile? Miks?	Mida ja kuidas muudaksite?
Lisa 2. Tööleht 1. Valgusfoor		
Lisa 3. Tööleht 2. Liiklusvahendid		
Lisa 5. Tööleht 3. Suur ja väike		
Lisa 6 Tööleht 4. Tammetõru		
Lisa 8. Tööleht 5. Vahtraleht		
Lisa 9. Tööleht 6. Raagus puu		

Lisa 10. Tööleht 7. Kevadine puu		
Lisa 12. Tööleht 8. Veeloomad		
Lisa 13. Tööleht 9. Part		

11. Teie tööstaaž lasteaiaõpetajana:.....aastat.

12. Teie ametijärk õpetajana?.....

13. Millises vanuses lastega olete töötanud?

2-3aastased 3-4aastased 4-5aastased

5-6aastased 6-7aastased

14. Teie haridus? Tehke sobivamasse kasti rist (X).

kõrgharidus rakenduslik kõrgharidus lõpetamata kõrgharidus

kesk-eriharidus keskharidus

Täna, et leidsite aega mängu- ja õpperajaga tutvumiseks ja küsimustele vastamiseks!

Marika Samulin